

चांदोबा

मे १९७२

172

0.2 PAIS

अतिथि, बलिहारीव, स्वीकृतो, मृपति स्तथा
ए ते वित्तं न जानति, आमाता वैव पंचमः ॥ १ ॥

[राहुपा, वृत्त, स्त्री, रक्षा आणि जांबई या पांच जणांचे पैसाची किंमत वाटत नाही.]

राजा राष्ट्रकृतं पापं,
राजपापं पुरोहितः,
भर्ता च स्त्रीकृतं पापं,
विष्यपापं गुरु भवेत् ।

॥ २ ॥

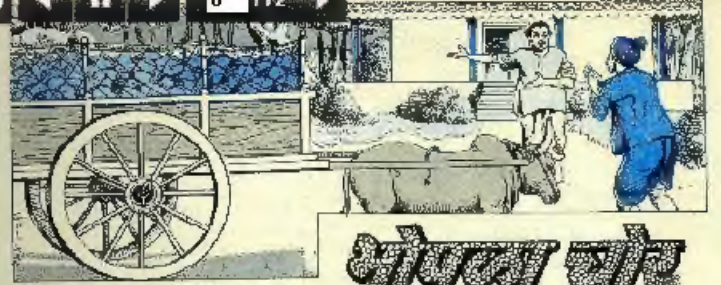
[राष्ट्राचे पाप राजाचे जख्मे, राजा जे पाप करतो ते पुरोहिताचे असते; बायको जे पाप करते ते तनूनाचे असते आणि विषय जे पाप करतो ते गुरूचे असते.]

शुद्धिकस्य विषं पुच्छं,
मक्षिकस्य विषं शिरः,
तसकस्य विषं दंष्ट्रा,
सर्पांगं दुर्जनं विष ।

॥ ३ ॥

[विश्वनाथ्या शोपटीत विष असते तर ते माशांच्या डोक्यात असते आणि सांपांच्या दांतात. परंतु तेच विष दुर्जनांच्या सर्व अंगात, रोमारीमात असते.]

साधुगिरीच्या बुक्का

एका गाडी एक भाजीवा व्यापारी होता.

तो शेतकऱ्यांकडून भोपळे विकत घेऊन
हूरदुळ्या बाजार पेठात नेऊन विकत असे.
होव त्याचा मुख्य व्यापार होता.

एकदा तो एका बॅलगाडीत भोपळे भरून
तूरच्या एका बाजारपेठेत बिकावला निघाला.
वाटेत उदयविराी नावाच्या गावानजिक
संध्याकाळ साली आणि काळोस पडू लागला.
तेव्हा त्याने त्या गावात रात्र काढायचे
मनासी ठरविले.

गावात गाडी येताच रात्र्यालगतच्या
एका घरासमोर भद्रसेन नावाचा एक मनुष्य
उभा होता. त्याने व्यापाऱ्याला विचारले—
“कोठून आलात हो? मा गावचे तुम्ही
दिसत नाही, म्हणून विचारतो. काय
नाव तुमचे?”

व्यापाऱ्याने आपली ओळख विली आणि
रात्रभर गावात उतरायला कोठेतरी सोईची

धर्मशाळेत किंवा आगखी कोठे थोडी जागा
मिळेल का, विचारले.

भद्रसेन म्हणाला—“अहो एवढ्यावा
कामासाठी इतके विचारता काय? रात्रभर
खुशाल रहा आमच्या घरी. सकाळी उठून
जा पुढे!”

त्यानंतर भद्रसेनने गाडीचे बॅल सोडले.
श्यांच्यासमोर गवत टाकले व घराच्या
पडवीत भोपळे रचून ठेवले. व्यापाऱ्या-
साठी जेवणाची उत्तम व्यवस्था करून
दिली आणि एका खोलीत त्याला अंधारून
घालून झोपायला सांगितले.

व्यापाऱ्याने भद्रसेनाच्या औश्याची स्तुती
केली. बहून गेला होता म्हणून अंधारणावर
आडवा झाल्यावरही त्याला शोप लागली.

दुसऱ्या दिवशी उज्जाडताच व्यापाऱ्याने
भद्रसेनाचे आभार मानले आणि गाडीत
भोपळे भरण्यासाठी भोपळ्यांच्या दिगा-

श्री ना. आ. सुर्वे

जवळ गेल. त्यातले दोतरीत भोपळे भद्रसेनाला बाबे असेदेखील त्याच्या मनात होते. परंतु भोपळ्याच्या दिगाजवळ जाऊन पाहिले तेव्हा त्याला अर्वेच भोपळे दिसले. भद्रसेनानेच भोपळे घोरले असावेत असा त्याला संशय आला. म्हणून तो भद्रसेनाला म्हणाला—“तुम्ही माझे अर्धे भोपळे उडवलेले विसत आहेत!”

भद्रसेन चोरीचा बाळ लावल्याबद्दल रामावून म्हणाला—“डोके ठिकाणावर आहे का? मी केलेल्या उपकाराची फेड अशी करतो आहेस का? रात्री राहायची खाण्या-पिण्याची व्यवस्था केलेली हे माझेच चुकले म्हणायचे?”

निमूटपणे माझे भोपळे परत दे, नाहीतर...” व्यापारी म्हणाला.

“तू पहिल्याने घराबाहेर हो, नाहीतर मी नोकराकडून धक्के देऊन बाहेर काढईन.” भद्रसेन म्हणाला.

व्यापार्याने भद्रसेनाशी झोतणे खर्च आहे, असा विचार करून उरलेले भोपळे गाडीत भरले अर्धे सरळ व्यापाऱ्याकडे जाऊन भोपळे चोरीला गेल्याची व भद्रसेनावर संशय असल्याची तक्रार केली. व्यापाऱ्याला म्हणाला—“भद्रसेनानेच चोरी केली असेल तर त्याची चोरी बाहेर काढणे वितकेसे कठीण नाही.” असे सांगून भद्रसेनाला मोलावून आणायला व्यापाऱ्याने व्यापार्यालाच सांगितले.

भद्रसेन व्यापाऱ्याने विचारल्यावर म्हणाला—“न्यायमूर्ती! माझ्यावर हा खोटा आरोप करतो आहे. मी याला आपल्या घरी उतरायला सांगितले हीच माझी चूक झाली. म्हणून भोपळ्याच्या चोरीचा आरोप करायला हा पत्रला. मला याच्या भोपळ्यांची चोरी करण्याची गरजच काय? माझ्या परसात मुष्कळ भोपळे लागतात.”

“तू म्हणतोस ते खरे असू शकेल. पण ते साबित करून दाखविले पाहिजेस. तेव्हा

तू आपल्या परसातला एक भोपळा आपण दाखव.” व्यापाऱ्याला म्हणाला.

भद्रसेन भोपळा आणायला गेला. तो परत येण्यापूर्वी व्यापाऱ्याने एका बाण-खाला व नैद्याला मोलावून काय करायचे ते दोघांना समजावून सांगून ठेवले.

भद्रसेन थोड्या वेळाने एक भोपळा घेऊन आला. व्यापार्याच्या हाडीतला एक भोपळा काढून व्यापाऱ्याने त्या भाषणाला विचारले—“पहा रे, हे दोन्ही भोपळे एकाच जातीचे आहेत की निरनिराळ्या जातीचे?”

“ते खाल्खाशांनाच नाही कळायचे मालक!” तो मनुष्य म्हणाला आणि एक चाकू घेऊन भद्रसेनने आपलेल्या भोपळ्याचा एक तुकडा काढून तोडात टाकला आणि खणाघात पोटात घेऊन मोठ्याने ओरडत जमिनीवर लोळू लागला. बंधाने त्याला तपावून विचवाणा झाली असल्याचे सांगितले. त्याने तोच भोपळा लक्षपूर्वक पाहिला आणि म्हणाला—“भोपळ्याच निघारी दिसतो आहे. जो लाईल तो नक्कीच मरेल.”

व्यापाऱ्याला भद्रसेनाला म्हणाला—“काय रे धुवा! तू हे निघारी विषाचे कोटून आणलेस? हे खाऊन गावकरी मरतील त्याची काय वाट? शबहुळ तुला मी कोणता बंड देऊ, तुच सांग.”

“न्यायमूर्ती! हा भोपळा माझ्या परसातला नाही हो! ह्याचे भोपळे विषारी आहेत हे माहीत असते तर मी ह्यांना हातच लावला नसता. हे सर्व याच लबाडाचे आहेत. यानेच आपल्या गाव-कऱ्यांना लुबाडण्यासाठी हा घाट घातला होता. यालाच बंड करायला.” अशातूनने भद्रसेनाने नक्कळत आपली चोरी कबूल केली.

“म्हणजे तू चोरी केलीस, हे स्वताच कबूल करीत आहेस! सर्व भोपळे त्याचे त्याला परत दे आणि चोरी केल्याबद्दल बंडाचे दंडावर रुपये सव्याकाळाच्या आत सरकारी खजिन्यात जमा कर.”

व्यापारी व्यापाऱ्याने आचार मानून आपल्या वाटेने निघून गेला.

जवळ गेल. त्यातले दोतरीत भोपळे भद्रसेनाला बाहेर असेदेखील त्याच्या मनात होते. परंतु भोपळ्याच्या दिगाजवळ जाऊन पाहिले तेव्हा त्याला अजून भोपळे दिसले. भद्रसेनानेच भोपळे घोरले असावेत असा त्याला संशय आला. म्हणून तो भद्रसेनाला म्हणाला—“तुम्ही माझे अर्धे भोपळे उडवलेले विसत आहेत!”

भद्रसेन चोरीचा बाळ लावल्याबद्दल रामाबुन म्हणाला—“जेके ठिकाणावर आहे का? मी केलेल्या उपकाराची फेड अशी करतो आहेस का? रात्री राहायची खाण्या-पिण्याची व्यवस्था केवी हे माझेच चुकले म्हणायचे?”

निमूटपणे माझे भोपळे परत दे, नाहीतर...” व्यापारी म्हणाला.

“तू पहिल्याने घराबाहेर झो, नाहीतर मी नोकराकडून धक्के देऊन बाहेर काढईन.” भद्रसेन म्हणाला.

व्यापाऱ्याने भद्रसेनाची बोलणे व्यर्थ आहे, असा विचार करून उरलेले भोपळे गाडीत भरले आणि सरळ न्यायाधिशाकडे जाऊन भोपळे चोरीला गेल्याची व भद्रसेनावर संशय असल्याची तक्रार केली. न्यायाधीश म्हणाला—“भद्रसेनानेच चोरी केली असेल तर त्याची चोरी बाहेर काढणे वितकेचे कठीण नाही.” असे सांगून भद्रसेनाला सोलावून आणायला न्यायाधिशाने व्यापाऱ्यालाच सांगितले.

भद्रसेन न्यायाधिशाने विचारल्यावर म्हणाला—“न्यायमूर्ती! माझ्यावर हा खोटा आरोप करतो आहे. मी याला आपल्या घरी उतरायला सांगितले हीच माझी चूक झाली. म्हणून भोपळ्यांच्या चोरीचा आरोप करायला हा पत्रला. मला माझ्या भोपळ्यांची चोरी करण्याची गरजच काय? माझ्या परसात पुष्कळ भोपळे लागतात.”

“तू म्हणतोस ते खरे असू शकेल. पण ते साबित करून दाखविले पाहिजेस. तेव्हा

लगाला मुलीच तयार होणार नाही. परंतु तिचे मन पालटवून तिला सामान्य स्त्री करण्याचा प्रयत्न करावयाचा, असा त्याने मनाची पक्का विचार केला. म्हणून तो सीमंतिनीवर वुरुनच नजर ठेवी व ती काय करते, कोठे कोठे फिरते या गोष्टीवर नजर ठेवू लागला.

दिवसामागून दिवस व महिन्यांमागून महिने लोटले. सीमंतिनीचे मन पालटवण्याची इच्छा गणदेवच्या मनात जाऊन गेली. शेवटी त्याने पिंगला नावाच्या एका मांत्रिक बाईची मदत घेतली.

पिंगलाला अत्यदभुत मंत्रशक्ती प्राप्त होत्या. याशिवाय तिला अनेक वनस्पती औषधांची वण चांगली माहिती होती. तिने गणदेवला काय हुबे आहे त्याची विचारपूस करून घेऊन विचारले—“सीमंतिनीला कापालिनी म्हणजे आहे तर आपण त्यात का विघ्न आणायचे?”

“मला ते आवडत नाही. म्हणून तू पाहिजे ते इनाम मागून घे, मी द्यायला तयार आहे. पण तिला एक सामान्य स्त्री करणे तुला शक्य असेल तर कर. जसा दुयार व सुंदर लक्ष्मीला कापालिनीचे जीवन व्यतीत करून आयुष्य झाल्याचे बरोबर नाही.” गणदेव म्हणाला.

चांदोरा

“कापालिनीच्या जीवनात आनंद नाही असे का वाटते तुला?” पिंगलाने विचारले.

“आनंद मिळत असेल, पण सुख मिळतच असेल, असे नाही मला वाटत.” गणदेव म्हणाला.

“तुसी गुहिणी झाली तर ती नक्कीच सुखी होईल, एवढे सांग करे!” पिंगला म्हणाली.

“म्हणून माझ्याशी विवाह करून गृह-सौख्य भोगण्यास लिखा मनाची तयारी करून दे.” गणदेव म्हणाला.

“मी करते मदत माझ्याकडून होईल तितकी, तू पुढल्या जमावाखेला शिकारी कुत्री बरोबर घेऊन जंगलात जा, एक

पांढरे हरण दिसले ते, एवाच्या जिवाला काही अपाय झाल्याशिवाय घडून आपल्या घरात आणून ठेव. बाकी काय करायचे ते मी वाहून घेईन." पिंगला म्हणाली.

पिंगला गणदेवला आपल्या बागेतून बाहेर जाईपर्यंत पोचवायला गेली. परत येत असताना ती डाव्या पायाने थोडी लंगडत असलेली दिसली.

पिंगलाने हांगितल्याप्रमाणे गणदेव अमा-वास्येच्या दिवशी शिकारी कुत्री घेऊन जंगलात आला. त्याला एका जागी एक पांढरे हरण दिसले. त्याला बराचला गण-देवने आपली शिकारी कुत्री सोडली. हरण जोराने पळू लागले.

थोड्या वेळाने त्याला एकच कुत्रे पुढे धावत असलेले व बाकी तसे कुत्री मागे पडलेली दिसली. परंतु हरणाजवळ पोचलेले कुत्रे त्याचे नव्हते, हे त्याने ओळखले. ते कुत्रे लंगडत होते. त्या कुत्र्याने थोड्याच वेळात हरणाचा मासचा पाय धरला. गण-देवने थोड्याचवेळन येऊन हरणाच्या गळ्यात

करून घेण्याचा प्रयत्न केला नाही आणि ओढाताण केल्याशिवाय गणदेव बरोबर चालू लागले. हरणाला धरणारे कुत्रे मोठे गेले या गोष्टीकडे गणदेवाचे लक्ष गेले नाही.

गणदेवने हरणाला एका खोलीत बंद करून ठेवले आणि दुसऱ्या खोलीत जाऊन झोपला. सकाळी त्याची झोप ओडली तेव्हा त्याला सर्व जमीन पालवी होणार की काय असे वाटू लागले. बाहेर तुफान तरी सुरू झाले आहे किंवा भूकंप होणार आहे. परंतु तसे काहीच नव्हते. सोंपयंत सीमंति-नीते ज्या भूतां पिशाच्चांना वश करून घेतले होते ती सर्व तिला सोडून निघून गेली.

गणदेवने सीमंतिनी होती त्या खोलीचे दार उघडून पाहिले, जात सीमंतिनी होती. तिने गणदेवशी विचाह करण्यास मान्य केले. त्यानंतर दीर्घ विवाहवड होऊन सुखी झाली.

शिलारथ

[१८]

[राजोद्यानाकडे जाणाऱ्या वाटेवर त्रिभुवनेश्वर पुजाऱ्याच्या राक्षसी हत्तीवर तेव टाकून जीवदत्तने त्यांना खाय जावली. पुजाऱ्याचे रानटी अनुवादी बाबळय येले. त्यांनी कतल करायला निघावने आपल्या सैनिकांना प्रेरितकृत केले. रानटी तक्षणांपैकी एकाने पुढे येऊन तो रानटी लोकांचा नायक असल्याचे जीवदत्तला सांगितले. पुढे...]

जीवदत्तने त्या जंगली जातीच्या तरुणाकडे जरा लोच कुण्डीने पाहिले. त्याची उभे राहण्याची ठळ व तेजस्वी डोळे पाहून जीवदत्तला तो हुशार व कर्तव्यगार तक्षण असावा याची खात्री पटली.

"ठीक, तरभग तू जबर पडल्यास नित्यानंद राजाच्या सैनिकांशी दोन हात करायला आपल्या साथीमिनांना तयार ठेव. हे रानटी लोक जाम्हाला धर करायला घेण एका गोष्टीची सावधगिरी बाळग. उभे जाहेत. जातां आमचा बचाव करा

तुम्ही स्वतः आगळीक काढू नका." जीवदत्त त्याला म्हणाला. नंतर त्याने त्रिभुवनेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी दोघांना जवळ बोलावून घेतले व म्हणाला—"तुम्ही दोघे आमच्या बरोबरच रहा, नाही तर तुम्हालाच पडिन्वाने बळी जावे लागेल, समजले!" "तिकडे नित्यानंद राजा आणि इकडे करायला आपल्या साथीमिनांना तयार ठेव. हे रानटी लोक जाम्हाला धर करायला घेण एका गोष्टीची सावधगिरी बाळग. उभे जाहेत. जातां आमचा बचाव करा

"बांधोबा"

झायचा?" विघ्नेश्वर पुजारी जवळजवळ रडतच म्हणाला.

"औपयंत तुम्ही दोघे आमच्या बरोबर आहां! औपयंत रानटी लोकांकडून तुमच्या जिवाला धोका नाही. राजाला आम्ही पाहून घेऊ." जीवदत्तने त्याचा पीर दिला.

त्याच वेळी राजा नित्यानंद जीवदत्त व खड्गवर्मास संबोधन करून म्हणाला— "बीर हो! तुम्ही त्या रानटी लोकांना तसे खाली ठेवायला सांगा. कमीत कमी तुम्ही वाचूला म्हा. त्यांच्याकडून ते काम आमचे सैनिक करून घेतील."

"महाराज! या रानटी लोकांनी तसे खाली ठेवली की तुम्ही त्यांची कत्तल कर-

Fullscreen

127

आम्ही होऊ देणार नाही. तुम्ही पाहिले तर नगराबाहेर आपले सैन्य पाठवा जंगली लोक तेथे जातील. सग होऊ या दोन्ही सैन्यांची व्यक्तिपरीक्षा. आम्ही प्रेक्षक म्हणून वाजुला उभे राहून गंतव पाहू!" जीवदत्त म्हणाला.

"माझ्या राजधानीत मलाच दमदाटी देण्याची तुझी हिंमत अजब दिसते आहे!" राजा नित्यानंद एवढेच म्हणाला, इतक्यात खड्गवर्मा तलवार उपसून म्हणाला— "तुझ्या या गप्पा ऐकायला आम्ही येथे आलो नाही. तुझ्या राज्याचे व प्रजेचे रक्षण करायला आम्ही आलो होतो. आता आम्ही सांगू तीच पूर्वे दिसा!" नंतर रानटी तुरुंगाकडे वळून म्हणाला— "तुम्ही सर्व नगराबाहेर निघून जा."

ते जंगली लोक राजधानीच्या मुख्य द्वाराकडे निघाले. जीवदत्तने विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णाचारी दोघांना त्यांच्या पाठीपाठ नगराबाहेर वाळू लायायला सांगितले. नंतर राजाकडे वळून म्हणाला— "महाराज! मी पूर्वी सांगितल्याप्रमाणे नगराबाहेर या जंगली लोकांशी युद्ध करायलाच असेल तर लुटाला करावे. आपले सैन्य येऊन चला. कोणाला अजब झिळतो तो पाहून आम्ही आपल्या बाटेने निघून जाऊ."

Fullscreen

14 / 72

नित्यानंदाने आपल्या सैनिकांना नगराबाहेर चलायला आज्ञा केली. नगराबाहेरच्या मैदानात राजा नित्यानंदाचे सैन्य व रानटी लोक सवोरासमोर युद्धाला सज्ज उभे राहले. खड्गवर्मा, जीवदत्त, विघ्नेश्वर पुजारी आणि स्वर्णाचारी दोन्ही सैन्यांच्या मध्ये उभे राहले.

नित्यानंदाने एकदा आपल्या सैन्याकडे व सेनपतीकडे पाहिले आणि "ठीक!" या अर्थी मुंडी हलविली. नंतर खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना उद्देवून म्हणाला— "बीर हो! आता तुम्ही वाचूला न्हा. मी आपल्या सैनिकांना या रानटी लोकांवर हल्ला करायला हुकूम करणार आहे."

जीवदत्त जंगली लोकांच्या नायकाला म्हणाला— "एकलक्ष? राजा काय म्हणाला ते? महाराज! अणार्घ्यात तुमचा फडशा उडवणार आहेत!" नंतर राजाकडे वळून म्हणाला— "महाराज! विचार तरी करून काय ते ठरवा! हे रानटी लोक दारले तर यांच्यापैकी काही मरतील व उरलेले पळून जातील, परंतु जर तुम्ही हारलात तर आपली गादी चालवून बसाऊ!"

ते ऐकून राजाचा चेहऱ्या एकदम उतरला, सैन्याने ते श्रोऊबले व म्हणाला— "महाराज! मी माने एकदा आपल्याला सांगितले होते, आपल्या बड्डिलांनी मला बघावून

ठेवले आहे की नगराबाहेर रवत सांडले तर आपल्या कैलासवासी बड्डिलांच्या आत्म्याला फार फार दुःख होईल."

"अरे होय, मी ती गोष्टच विसरून गेलो होतो. बरे झाले, तुम्ही जाठबण करून दिलीत. माही तर दावांची खोबटवी दच्छा पुरी न वळून त्यांच्या आत्म्याला दुःखी करण्याचे पध्द करणार होतो. सैनिक हो! तुम्ही सर्व राजधानीत चला!" अशी आज्ञा करून नित्यानंद स्वतः सर्वात बाधी नगराबाहेरकडे निघाला.

"या भितऱ्याला ऐन वेळी सैन्याने बरी जाठबण करून दिली!" असे म्हणत खड्गवर्मा मोठ्याने हसला.

जंगली लोकांचा नायक पुढे येऊन म्हणाला-“प्रभो! आतां वाम्हांला काय आशा आहे? या बडबड्या राजाला व त्याच्या सैन्याला नगरदारासमोरच ठार करून समाधी द्यायची का?”

“बौर क्षत्रिय हो! आज्ञा करावी! हा राजा मेला तर विघ्नेश्वर गणरायांच्या आनंदच होईल!” पुजारी आनंदाने म्हणाला.

“आपली बडबड बंद कर! मुला बळी दिला तरी त्या गणाधीश विघ्नेश्वराला आनंदच होईल!” खड्गवर्मा त्याला बटावून म्हणाला आणि नगरद्वाराकडे त्याने पाहिले.

जित्यानंद हारापलीकडे उभा राहून दास ओठ बायीत डोळे बटारून जीवदत्त व

Fullscreen 127

की हा राजा मुख्यच आहे, काय नेम आपल्या सैनिकांना अचानक आपल्यावर हल्ला करायला सांगायचा. विचार करून जीवदत्त म्हणाला-“खड्गवर्मा! हा राजा अितरा तर आहेच, त्याच बरोबर हट्टी व मुख्य पण विसतो आहे रक्तपात आल्या-शिवाय त्याला चैन पडणार नाही.”

“बरोदरीच्या लोकांचे युद्ध होऊन रक्त सांठले तर त्याला रक्तपात म्हणता येणार नाही, येथे समजून व नमस्तेपणा दिसत नाही. जो जिकेल तोच गक्तिजाली व बुद्धिमान ठरणार. आतां यांच्या युद्धाची गंमत पाहण्यात आपला वेळ कां फुकट घालायचा? युद्ध होणार की नाही हे मी आता ठरवून घेतो.” असे म्हणत खड्गवर्मा एका रानटी तरुणाच्या हातातल्या भाला घेऊन राजासमोर जाऊन उभा राहला आणि म्हणाला-“महाराज! आपण या रानटी लोकांशी युद्धाचे स्वप्न पहात आहां, असे विसते! बरे तर, मी एक, दोन, तीन असे अंक मोजतो; तीन म्हणण्याच्या बात आपण बाहेर तऱ्हे ससैन्य येऊन युद्ध करावे किंवा नगरात प्रवेश करून द्वार बंद करून घ्यावे.” असे म्हणत खड्गवर्मा ‘एक’, ‘दोन’, ‘तीन’ म्हणू लागला. ‘तीन’ म्हणण्यापूर्वीच राजाने ससैन्य नगरात प्रवेश

16 172

‘अयज्यकार’ करू लागले.

“राजाला अक्कल आलेली दिसते आहे. आता आपण आपल्या वारेंने जाऊ या. जीवदत्त म्हणाला. त्याप्रमाणे सर्व लोक निघाले. रानटी लोकांनी जीवदत्त व खड्गवर्मांना एक पोडी मेळवली दिली. रानटी स्त्रीपुरुषांनी त्यांच्या पद्धतीचे नृत्य करून दोघांची करमणूक केली. सूर्यास्तापूर्वी तास दीड तास खड्गवर्मा व जीवदत्त त्या जंगली जातीच्या लोकांचा निरोप घेऊन निघाले.

विघ्नेश्वर पुजारी व स्वर्णानारी त्यांच्या पाठोपाठ निघाले. त्यांचा मार्ग राहत्यास स्वतःच्या जिवाची शाश्वती वाटत नव्हती. म्हणाले-“प्रभो! आम्हां दोघांना या रानटी लोकांच्या हाती सांपवून निघालात? सूर्यास्तापूर्वीच आम्हांला बळी देऊन हे लोक आनंदाने नाचू व गाऊ लागतील!”

“खड्गवर्मा! या दोघांविषयी काय करू या?” जीवदत्तने विचारले.

“आपण पुढे जाऊन विचार करू. येथे नको. समोरचा डोंगर चकून गेल्यावर काय ते ठरवू. विघ्न्य पर्वतापर्यंत या रानमांजांना बरोबर घेऊन जायची गरज नाही.” खड्गवर्मा म्हणाला.

“प्रभो! आम्हांला तुम्ही रानमांजरे म्हणाला. पण आम्ही खरोखरच रानमांजरे

असतो तर कितो बरे झाले असते. निराम काही लहान मोठे प्राणी लाऊन पोट भरले असते. परंतु दुर्दैवाने आम्ही आहां माणसे. रथा विघ्नेश्वराने स्वप्नात येऊन उगाच मला या भानगडीत फसविले.” असे म्हणत पुजारी रडू लागला.

“अजून तसे काही विचडले नाही. तुम्ही दोघे माणसे आहां, म्हणून तुम्हांला डोके पण आहे. सेव्हा वा खंयचात स्वतःचा जबाब करून जगणे तुम्हांला तसे कठीण नाही! नाही तर आपली ऐकावा राक्षसी हाती तयार करून दुसऱ्या राज्यावर हल्ला करा!” खड्गवर्मा स्मित करीत म्हणाला.

“बरे तर, तुम्ही लुई आमच्या बरोबर चला. मंतर काय करायचे ते ठरवू.” जीवदत्त म्हणाला.

त्यानंतर ते उत्तरेकडे निघाले आणि सूर्यास्ताच्या सुमारास जंगलाच्या जंजिराळ प्रदेशात येऊन पोचले. त्या दिवशी रात्री त्यांनी तेथे संपाक केला आणि खाऊन पिऊन झोडावर बसून बसले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी जेव्हा खड्गवर्मा व जीवदत्त पुन्हा निघाले तेव्हा पुजाऱ्याने व स्वर्णाचाऱ्याने बरोबर चलायला परवानगी मागितली.

“तुम्ही आमच्या बरोबर आणखी किती दूर येणार? आम्ही विषय गर्वताकडे जात आहो. वाटेत कोणकोणते धोके व संकटे

Fullscreen 127 X 172

आम्हांला जड जाणार आहे आणि बर तुमची दोघांची जबाबदारी कोण घेणार?” जीवदत्त म्हणाला.

“प्रभो, आम्हांला आपल्याबरोबर येऊ घा. वाटेत सोईचे पाव किंवा सहर विसले की आम्ही तेथे राहू पण आम्हांला तुम्ही या जंगलात सोडून गेलात तर हे जंगली लोक नक्कीच आम्हांला जिवंत जाळतील.” शिरोश्वर पुजारी म्हणाला.

दोघांना म्यालेले पाहून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांनी त्यांना बरोबर घेऊन सांभतले. त्यानंतर दोन दिवस कोणत्याही प्रकारचे विषम आले नाही. आणि त्यांचा पायी प्रवास चालू राहला. तिसऱ्या दिवशी पहाटे जीवदत्त व खड्गवर्मा दांबे उठून पुढे निघण्याच्या विचारात असता त्यांना डुलून कोणाचा तरी आवाज ऐकू आला. त्यांच्या पाठीमाठ वाघाची डरकाळी पण ऐकू आली. दोघे ज्या दिशेने आवाज आला होता त्या बाजूला झाडावर बसूनच पाहू लागले. पुजारी व स्वर्णाचाऱ्या पावरून जाऊन थरथर कापत होते.

“जीवदत्त! काय रे, तो मनुष्य वेड्या-विड्या आहे की काय? त्याच्याजवळ तल-घार भाळा काही नाही आणि वाघाच्या पित्तांना खाकेंत घेऊन तो असा ओरडतो

पुढे येतो आहे. हू वाघाची डरकाळी ऐकलीस का?” खड्गवर्माने विचारले.

जीवदत्तने समोर पाहिले, एक तरुण युवक काढके कपडे घातलेला होता व त्याच्या खाकेंत बाघाचे दोन छाबे होते. तो पळत जल ओरडत होता—“वाघोबा! ये रे! ये, पाहू तर!”

“खड्गवर्मा! आपण त्या वेड्या पीराला वांचविले पाहिजे. त्यानंतर काय करायचे ते ठरवू!” असे सांगून जीवदत्त माडावरून खाली उतरू लागला. त्याच वेळी वाघाची डरकाळी जगदी जवळ ऐकू आली.

“हू कोणती तरी स्वतः वाघाच्या तोंडात उडी घेयला निघालेला वेडा पीर दिसतो आहे.” असे म्हणत खड्गवर्मा तत्काळ लपसून झाडावरून उडी मारून खाली आला आणि त्या वेड्याकडे पळत निघाला.

“त्या वाघाचीला बिचारीला मारू नकोस बर का! तो आपल्या छाव्यांना वांचवायला जात आहे.” जीवदत्तने खड्गवर्माला सावध केले आणि झाडावरून उतरून त्या युवकाकडे पाहत गेला. खड्गवर्मा व जीवदत्त स्वाभ्याजवळ येऊन पोचले, तेव्हाच ती वाघाची एक उडी मारून जवळ येऊन पोचली. तिला जवळ आलेली पाहून तो युवक ओरडून म्हणाला—“ये, बर उडी मारली त्याच वेळी जीवदत्तने

आलीस एका घासात मल खाऊन टाक!” असे म्हणत तो वाघाचीच्याकडे धावू लागला.

अनपेक्षितपणे त्याला आपल्याकडे येत असलेला पाहून वाघाची जागव्या जागी धक्कली ती चकित माली असावी किंवा भ्याली असावी. आपण उडी मारली की नाही या विचारात ती पडली असावी. त्याच वेळी जीवदत्त जवळ आला. वाघाचे छाबे आपली सुटका करून वेऊन आईकडे पळण्यासाठी प्रडण्ड करीत होते.

ते दृश्य पाहून वाघाची चवताळली व जोराने डरकाळी फोडून तिने त्या युवका-पाहून तो युवक ओरडून म्हणाला—“ये, बर उडी मारली त्याच वेळी जीवदत्तने

चांदोवा

५५

Fullscreen

- + 127

20 / 72

जाणत्या कुवडीचा इतार बापिणीवर केला व तिला बाजूला पाडले. "खड्गवर्मा! बापिणी बेवुड होऊन यक्यासारखी दिवते आहे. ती कुवडीवर येण्यापूर्वी तिला बांधून टाकले पाहिजे." जीवदत्त म्हणाला.

खड्गवर्माने काही रागटी वेळी तलवारीने तोडल्या व त्यांचा दोरखंड करून त्याने दोरीचे एक टोक बापिणीच्या गळ्याला बांधले व दुसरे हाताला बांधून ठेवले.

"जहो, तुम्ही मला वा बापिणीच्या जखम्यातून बांधविठेत जरे, पण बांधून घेऊन्या संकटात टकलळेत!" ती सुक रडतच म्हणाला.

"अरे वेड्या! मरायला निरनिराळे जाले आहेत. तुला मरायचेच असेल तर गळ्याला फांश लावून साड्याच्या फांदीला लोंबकळत का नाही रहात?" खड्गवर्माने रागाने म्हणाला.

"शोरमोठ्यांचे हांगले आहे की जाण-हणा हे एक कार मोठे पाप आहे. म्हणून

बापिणीचा अडार होऊन..." तो बोलत असतांच खड्गवर्मा म्हणाला-

"मग जरा तू जे करित होवाल ती बातवूया नाही, जरे का शोरमोठ्यांचे म्हणणे आहे? तू कोण रे, वेडा आहेस की काय?" खड्गवर्माने त्या मुलकाला विचारले.

"खड्गवर्मा! जरा थांब, अरे हे त्याचा काय विचारतोस?" असे खड्गवर्माला म्हणत जीवदत्ताने त्या मुलकाला विचारले-

"जर, तू हे सांग, तुझ्यावर असे कोणते मोठे संकट एकाएकी येऊन पडले? कोणाच्या हाती तुला मरणाची भीती वाटते आहे?" उत्तर देण्यापूर्वी त्याने भवभीत नजरेने एकदा चारी बाजूला पाहिले बापि पुढे तो उत्तर घाबऱ्या विचारात होता, त्याच वेळी शाहीतून एक चतुष्पद पंढ्यावर बसून पुढे आला व सर्वांना दखामून म्हणाला-

"अरण्यादुरच्या गताचारीच्या हाती वा तुझाला मरण निश्चित आहे!" पुढे तो म्हणाला-"जरे, जा सर्वांना पकडा बांध्या मुलस्या बांध्या!" (क्रमः)

रुक्मिकाव

चिक्मावित्त्याने लहू जोडला नाही. तो जाडाबळ गेला, जेत सांघावर काढून पेतले आणि नेहमीच्याने जीवने स्मशानाच्या दिशेने निघाला. तेव्हा प्रेतत नघनेला येताळ त्याला म्हणाला-"रावा! तू एवडा प्रेतत ककम जे सांध ककम येण्याच्या विचारात आहेस, जसा तज्जेच्या इष्ट वस्तूची इच्छा असेल सांघाचा सहजी होत नसलेली पाहून दुःखमुखा त्याच्यासारखे व्हावे, जसे वाटल्यात नवल नाही. मी त्याची पोष्ट तुला सांगतो. कळ वेऊन ऐक." असे सावून येताळ पोष्ट सांगू लागला.

जरवली पर्वताच्या कोनराळ जेवतात जवकापुरी नासक राज्याच्या गालीवर बिचसेन नांवाचा राजा राज्य करीत होता. त्याला जयन्मोहिनी नावाची एक रुक्मली कन्या होती. तिच्या अग्रतिम सौंदर्याची स्वाती ऐकून अनेक राजकुमारांनी तिला मागची

देताळारच्या गोष्टी

घातली. परंतु चित्रसेन राजाने मुलीने स्वतः आपल्या पतीची निवड करावी या हेतूने स्वयंवर रचले आणि राजेराजवाड्यांकडे निमंत्रणे पाठविली.

स्वयंवरचा मुहूर्त ज्या दिवशी ठेवण्यात आला होता त्याच्या आदल्या दिवशी जगन्मोहिनी आपल्या सखींबरोबर एका सरोवरात अलविष्टारासाठी गेली. तिच्या सखींनी तिला किती बजावले की लवकर घरी परतले पाहिजे. परंतु तिने त्यांच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष केले आणि सरोवरात तीनदा बुडी मारून बाहेर आली तेव्हा त्यावेळी तिचे जे रूप होते ते पाहून तिच्या सखी मोठराने ओरडल्या. जगन्मोहिनीला

प्रथम तिचे सर्व अंग सोन्यासारखे नितळ गोरे होते, ते बदलून लोखंडासारखे काळे झाले होते. आपल्या सखींबरोबर ती रडत घरी परत आली.

राजकन्येचे आईवडील विकसत्यविमूढ होऊन तिच्याकडे पाहू लागले. दुसऱ्या दिवशी स्वयंवरसाठी कुलीन राजकुमार येणार होते. आता हे स्वयंवर कसे होणार? राजा काळजीत पडला.

राजाने मंत्र्याचा सल्ला घेतला. मंत्र्याने राजवंशांना बोलावून औषधोपचार करायला सांगितले. राजवंशांनी सर्व गोष्टींची शक्कशी केली आणि म्हणाले—“प्रधान, हा आजार नसून, काहीतरी शाप दिसतो आहे.”

परंतु एक भोळा वैद्य होता. तो म्हणाला—“महाराज! मला वाटते, हा शापाचा परिणाम नसून आजारच आहे. सर्व प्रकारच्या शारीरिक रोगांसाठी प्राचीन वैद्यकशास्त्रात एका औषधाचा उल्लेख आहे. एक औषध आहे, पंचवर्ण संजीविनी नामक सरोवराने पाणी. ते सरोवर कोठे आहे, मला माहीत नाही.” ते ऐकून राजा हताश होऊन बसला.

दुसऱ्या दिवशी ठरल्या मुहूर्तावर निरतिराळपणे देशाचे राजकुमार सभाषवनात आषाढ्या जमी येऊन बसले आणि

सर्व राजकुमारांस संबोधन करून आदल्या दिवशी पडलेल्या दुर्घटनेचा उल्लेख केला आणि म्हणाला—“राजकुमारीचे आज जे रूप आहे ते पाहून कोणी राजकुमार तिच्याशी विवाहास तयार होणार नाही. तिला पूर्वरूप मिळावे खासाठी एका औषधाची माहिती राजवंद्याकडून आम्हांला मिळाली आहे. पंचवर्ण संजीविनी नावाने एक सरोवर कोठे तरी आहे. त्याचे पाणी प्याल्यास पूर्वेकड प्राप्त होते. आपल्या पैकी जो कोणी त्या सरोवराने पवित्र तीर्थ घेऊन येईल त्याच्याशी राजकन्येचा विवाह करून देऊन महाराज त्याला आपल्या गादीचा वारस म्हणून नेवतील.”

ते ऐकून फक्त दोन राजकुमार घाबरे व बाकी सर्व उठून आपापल्या राजधानीत निघून गेले. त्या दोघांपैकी एकाचे नाव जयंत असे होते. तो मालव देशाचा सुवराज होता. त्याने ते सरोवर शोधून त्याचे पवित्र तीर्थ जाणण्याची प्रविष्टा केली. “विवाह करीत तर जगन्मोहिनीशीच करीन,” अशी प्रतिज्ञापण त्याने केली.

दुसरा राजकुमार विजयपुरीचा सुवराज विजय होता. त्याने विचार केला की ज्या सरोवराच्या पाण्यात अंधोळ केल्याने राजकन्येचे रूप बदलले आहे, त्याच सरोवरा-

जवळ तिचे रूप बदलण्याचे कारण पण फळेल. असा विचार करून तो त्या सरोवरावर गेला.

तिकडे जयंत पंचवर्ण सरोवराचा शोध काढीत निघाला आणि रात्रीच्या सुमारास एका रात अरण्यात एक कालीचे देऊळ होते त्या देवळात येऊन पोचला. त्याने जंगलातली फळे काळज आपली भूक भागविली आणि त्याच देवळात रात्र काढायचे त्याने ठरविले. जयंत जमिनीवर पडून सोपण्याच्या प्रयत्नात असता एक अस्वल देवळात शिरले व त्याने जयंतला धरले. परंतु जयंतने चटकन आपला बचाव करून स्वतःला सोडवून घेतले व तळवारीचा वार

करून त्या अस्वलास ठार केले. जवळ येत्याबरोबर अदृश्य झाले व त्याच्या जागी जयंतला एक कूपो दिसला. मुनी म्हणाला- 'मुला! मला माझ्या गुरूवर्गीच्या कापामुळे हे रूप मिळाले होते. तुच मला आपमुक्त केलेस. तू काय बाटल ते माझ्याकडून मागून घे.'

जयंत म्हणाला "मुनिवर्य! मी पंचवर्ण सजीवनी सरोवराच्या सोपार्थ निघालो आहे. ते सरोवर कोठे आहे व त्या सरोवरापर्यंत जाण्याची वाट कोठून कशी जाते मागण्याची कृपा करावी.'

"मुला! ते सरोवर फार दूर येर पर्वतावर आहे. तेथे पोचणे तितके सोपे

नाही आणि तेथे पोचण्या तुला येथे आयुष्य खर्ची घालावे लागेल. मुनी म्हणाला

"मुनिवर्य! मी त्यासाठी आपल सव आयुष्यसुद्धा खर्ची घालायला तयार आहे. परंतु मी आपला प्रयत्न खालू ठरवणार!"

जयंत म्हणाला

मुनी जयंतचा वृद्ध निश्चय पाहून आनंदित होऊन म्हणाला-"मुला! मी आपल्या पादुका तुला देतो. तू त्या पादुका घालून आकाशमार्ग त्या सरोवरापर्यंत जा. तुला तसा जात्या वेळ लागणार नाही. पुढे काय झाले की माझ्या दो पादुका मी असेच तेथे आणो-आप परत येतील. परंतु एक गोष्ट लक्षात ठेव. तू या पादुकांचा उपयोग हुसत्या कोणत्याही कामासाठी करत कामा तय. 'असे सांगून मुनी अदृश्य झाला.

जयंतने त्या पादुका घालल्याबरोबर तो आकाशमार्ग येर पर्वताकड उडू लागला.

तिकड विजय त्या सरोवराचा सोप काढीत दुसऱ्याच एका जंगलात पोचला. तेथे एक सरोवर होते. तो जवळपासचा प्रदेश पहात बराच वेळ हिडला आणि उजाडल्यावर त्याला त्या सरोवराच्या काठी एक मुनी सरोवरात स्नान करून राहून आलेला दिसला. त्यात कल्ल मुनी निघाले, पण त्याचे रूप न बदललेच राहून

तो म्हणाला-"मुनिवर्य! मला आशीर्वाद द्या! आणि स्थान मुनीचे पाव घट्ट धरले.

"मुला! तिकड कोठ कोण तू? जसे कोणते संकट एकाएकी तुझ्यावर येऊन पडले?" मुनीन विजयला विचारले.

"मुनिवर्य! याच बरोवरात स्नान केल्यामुळे एक सुंदर गोरीपान राखक्या कोळ्यासारखी काळी दिसू लागली आहे आणि आता आपण या सरोवरात स्नान करत परंतु आपले रूप बदलले नाही. त्या राजकन्येला तिचे पूर्वरूप मिळायला काही उपाय आहे का, हा गोष्टीच्या सोपार्थ मी येथे आलो आहे.

बावण तला हे मुनिने सांगण्याची कृपा करामी" विजय म्हणाला.

"तू बरोबर म्हणालास. मुला! मी आपल्या तपोवनान या सरोवराची सुटी केली आहे. या सरोवरात जा स्नान करील त्याचे रूप विकृत होऊन जाईल अशी सुटी मी या हेतूने केली की प्रत्येकजण येऊन स्नान करू लागला तर पाणी धाण होऊन जाईल. तू आपले रूप दाब करायला तयार नसशील तर कर, राजकन्येला स्वावल तिचे मूळ रूप मिळेल. तू या सरोवरात स्नान कर. तुझे रूप विकृत होईल आहे का तुला ते मान्य?" मुनीने विचारले.

"मला मान्य आहे मुनिवर्य!" जसे गोष्टीच्या सोपार्थ मी येथे आलो आहे सांगून विजय स्नानास सरोवरात उतरला.

सरोवरात स्नान करून व रूपदान करून तो राजवाड्याकडे निघाला.

तिकडे राजकुमारीला स्वतःचे रूप पुन्हा मिळाल्याबद्दल तिला व तिच्या आई वडिलांना आश्चर्याबरोबर फार आनंद झाला. त्याच वेळी विकृत रूप झालेला विजय आला व त्याने घडले वृत्त सांगितले.

इतक्यात जयंत पंचवर्ण सजीवनी सरोवराने तीर्थ घेऊन आला आणि म्हणाला—“मो आपली प्रतिज्ञा पुरी केली आहे. हे तीर्थ पिकून राजकन्येला पूर्वरूप मिळाल्यावर तिच्याशी मी विवाह करीन व मादोला वास्तव्य होईल.”

आपला सर्व प्रयत्न व्यर्थ झाला मला आपलं रूप पूर्वीच मिळाले आहे.”

त्यानंतर जगन्मोहिनीचा विवाह कोणाशी करून घ्यायचा हा प्रश्न राजासमोर उभा राहिला. परंतु जगन्मोहिनीनेच तो प्रश्न सोडविला ती म्हणाली—“जवळ एवढे कष्ट सहन करून पंचवर्ण सजीवनी सरोवराचे तीर्थ घेऊन आला आहे म्हणून त्याला सोडून विजयशी लग्न करणे बरोबर दिसणार नाही, हे खरे असले तरी मी विजयशीच विवाह करणार आहे.”

“ते ऐकून मंत्री म्हणाला—“जयंत' तुच सांग पंचवर्ण सजीवनी सरोवर कोडे आहे त्या सरोवराचा शोध लावणे कठीण आहे असे तूच म्हणाला होतास आणि आज तीन दिवसात तू त्या सरोवराचा शोध काढून हे तीर्थ कोस कराय घेऊन आलास?”

प्रधान' राजकन्येचा विवाह माझ्याशी होवो किवा न होवो परंतु आपण असे बोलून माझ्या प्रामाणिकपणावर अविवश्यास करीत आहा हा माझ्यावर अन्याय आहे असे सांगून जयंत जे तीर्थ घेऊन आला होता ते त्याने विजयला दिले तीर्थ प्राप्त केल्याबरोबर विजयला त्याचे मूळ रूप मिळाले तेव्हा त्याला आनंद झाला व तोच जगन्मोहिनीला जयंत स्वदेवी निघून गेल्या

माटाने विजयबरोबर झाला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला—“राजा! जयंतच्या या विचित्र व्यवहाराचे काय कारण असावे? तो जे तीर्थ घेऊन आला होता ते पंचवर्ण सजीवनी सरोवराचेच नाही हे त्याला सिद्ध करून दाखविता आले. खर त्याने जगन्मोहिनीने तरी विजयशीच लग्न करण्याचा हुद्दा कां बसला? या प्रश्नाची समाधानकारक उत्तरे माहीत असून तू दिली नाहीस तर परिणाम तुला माहोत्सव आहे, तुझ्या दोन्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लाळ लागतील.”

ते ऐकून विक्रमादित्य म्हणाला—“राजकन्येने विजयशी विवाह करण्याचे ठरविले तेच बरोबर आहे तीर्थ राजकन्येला मूळ रूप मिळावे यासाठी होते व ते तिला विजयने स्वतःचे रूप दान करून मिळवून दिले. एकाला चोडा वास झाला असला तरी तसा योज त्याच करावा लागला नाही.

त्याला जगन्मोहिनीपेशां त्याच्या प्रामाणिकपणावर अविश्वास केल्याची फिकीर शास्त वाटली व आपला प्रामाणिकपणा सिद्ध करण्यासाठी त्याने विजयला ते तीर्थ दिले. विजयला स्वतःचे रूप मिळाल्यास जयंत विजयगर्वाने निघून गेला. राजकन्या विजयचा त्याग बोलखून तो कुरूप होता तरी त्याच्याशी विवाहास तयार झाली. यात तिची कर्तव्य परायणता दिसून येते. राजकन्येने विकृत रूपातच विजयचा स्वीकार केला होता तर त्याला मूळ रूप मिळाल्यास त्याचा आत्मवीकार नक्कीच करणार नाही हे जयंतला माहीत होते, विजयने राजकन्येला मूळ रूप देवविण्यासाठी मुनीचे धाम धरल आणि रूपदान करण्यास तयार झाला. तेव्हा तोच राजकन्येला योग्य घर होता याने शंका राहण्यास कारणच नाही.

अशा सन्नेने राजाचे मन भंग होताच वेताळ प्रेताबरोबर अवृक्ष झाला आणि पुन्हा साडाला जाऊन लोबकळ लागला (कल्पित)

खरा आस्तिक

एका मोठा पुण्याळ एडला. किम्वंके दिवस पाऊसच पडता नाही. लोकांनी वण देवाची आराधना करण्यासाठी यंत्रयात्रांना सुरवात केली.

सर्क शेतकरी होच होता. त्या दिवशी पहाटे उठून देवळात गेले. त्यांच्याबरोबर एक पुचगा व्हानाची सत्री घेऊन निघाला.

“अरे, तू छत्री घेऊन कसाला जाला आहेस?” आकाशात हच सुळा नाहीत?” मोठ्या माणसाने विचारले.

“वहो, तुम्ही म्हणालात ते खरे आहे. पण हा जो यंत्रहोम होणार आहे त्यामुळे पुसळपार पाऊस पडू लागला तर छत्रीशिवाय घरी कोस काय पार पायवे?” मुलाने उत्तर दिले.

त्या शाबकन्यात यंत्रहोमादीवर पूर्ण विश्वास असणारा तो एकटाच होता, बसच नाही का.

हंगरी देशातल्या एका गावी एक शेतकरी रहात असे. त्याची बायको मुलं होती. नवऱ्यापेक्षा प्रत्येक काम तिलाच वागले करता येते असे तिला वाटे. एका वर्षी कापणी झाल्यावर शेतकरी वाठवड्याच्या बाजारात बायबिकायला घेऊन जालला होता. बायको म्हणाली—‘तुम्हाला मालाच्या बिशीची कल्पना नाही. मला घेऊन चला बरोबर!’

“तरतून तू जा, बाजारात, मी बायची गरजच काय?” शेतकरी म्हणाला, म्हणून शेतकऱ्याच्या बायकोने घाऱ्याची पोती गाडीत चाली आणि नवऱ्याला विचारले—‘कस भाव सांगू?’

“जो बाजारभाव असेल तो,” शेतकरी म्हणाला.

शेतकऱ्याची बायको घाल्य घेऊन बाजारात गेली. एका माणसाने येऊन विचारले—‘काय हो बार्ड?’ गडू कसे दिले?’

“जो बाजारभाव तोच भाव.” शेतकऱ्याची बायको म्हणाली.

“बरे तर मी विचारून येतो बाजार भाव.” व्यापारी म्हणाला आणि थोड्या वेळाने पुन्हा येऊन म्हणाला—‘बाजारभाव अर्थ गडू जखार आहेच व अर्थ ह्मणाने फडायच आहेत.’

“ठीक, मी तसेच बिकणार आहे. पण स्पयं माझ्या हातात केव्हा येतील?” शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले.

“पुढल्या आठवड्यात तुम्ही पुन्हा बाजाराला चाल तेव्हा,” व्यापारी म्हणाला.

“पण त्यादिवशी पुण्याळ ओळखायचे कसे?” शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले.

“तुम्ही असे करा, बाझा जुना कोट ठवून घ्या आणि आपली नवी खाल मला द्या, म्हणजे बरसपरांना ओळखता येईल,” व्यापारी म्हणाला.

हंगरी देशातली लोक कथा

शंतकन्याची बायको त्या गोष्टीस कबूल झाली तिने आपली शाल व गडू त्या व्यापाऱ्याला दिले आणि त्याचा जुना कोट घेऊन एंटीत घरी परत येऊन नवऱ्यासमोर आपल्या पराक्रमाला बढावा देऊ लागली.

शंतकन्याला बायकोच्या मूर्खपणाचा संताप झाला. म्हणाला—'मूर्ख! तुझ्या सारख्या मूर्ख बाईला पुन्हा पाहोपर्यंत मी घरी येणार नाही.' असे सांगून शंतकरी घरात निघाला. आपल्या बायकोसारखी मूर्ख बाई जगात आणखी कोणी असू शकते या गोष्टीवर त्याचा विश्वासच बसेना चालत जात असता तो एका दाट वंगल्यात ओढित होता गाडी ओढता ओढता घामापोचला तेथे त्याला एक झोपडी दिसली

त्याने झोपडीचे दार बाजविले. एका मोठ्या चाळीस पक्षाशीतल्या बाईने येऊन वार उघडले आणि विचारले—'कोण रे बुवा तु? काय हवे तुला? कोठून आलास?'

शंतकरी त्या बाईच्या अकलची परीक्षा करण्याच्या हेतूने म्हणाला—'आजो! मी आतां स्वर्गातून परत आलो हो!'

ते ऐकून त्या बाईला आतंटे झाल्यासारखे दिसले तिने उत्सुकतेने त्याला विचारले—'अरे तरबळ तू माझ्या मुलाला तक्कीच घेऊन आला असशील?'

ते ऐकून शंतकरी म्हणाला—'हो भेटला होतो विचारा फाटकं कपडे घालून गाडी ओढित होता गाडी ओढता ओढता घामा-धूम झाला होता.'

त्या म्हणताने विचारले

'उद्या सकाळीच मला तिकटे परत पोचायचे आहे.' शंतकरी म्हणाला.

'तरबळ, माझे एक काम करतोस का?' मी मागच्या किसमसला केक केले होते ते अजून अजून ठेवले आहेत. नवऱ्याला कडू दिव्याशिवाय मीसे पण जमा करून बाजूला काढून ठेवले आहेत. तू ते पैसे व केक माझ्या मुलाकडे पोचने कर. अरे, आणखी एक गोष्ट मी विसरूनच गेले माझा नवरा कोणाला तरी फसवून एक नवी कोरी खाल घेऊन आला आहे. तू ती माझ्या मुलाला नेऊन दे.' ती म्हणतारी म्हणाली

शंतकन्या विचार केला तो जगा

विचाराने घरातून निघाला होता तो विचार पूर्ण झाला, त्याच्या बायकोच्या मूर्ख बाई त्याला पहायला मिळाली त्या बाईने त्याला जबाबला नाटक आणि तो निघाला तेन्ना त्याला आपला घोडा दिला

घोड्यावर बसून शंतकरी निघून गेल्यावर तिच्या नवरा घरी परत आला म्हणताने आपला पराक्रम वर्णन करून आपल्या नवऱ्याला सांगितला व्यापारी कपाळावर हात ठेवून म्हणाला—'तुझ्या सारखी मूर्ख बाई मी जगत पाहिली नाही एकीकडे पाहिले होते. पण तू तिच्याहून मूर्ख निघालीस.' बायकोला चार शिष्या हासवून तो घरातून निघून गेला

कोणीतरी पाठीमागून भावत पळत येत असल्याची जाहूल शेतकऱ्याला लागली तो एका दाट झाडीत शिरला. घोड्यावरून उतरून त्याने घोडा एका झाडाला बांधून ठेवला आणि तो स्वतः सरळ रस्त्यावर येऊन एक मोठे रस्त्यावर बाकलेले होते त्याला बारावा खांद्या देऊन, खाली पडणाऱ्या झाडाला कांचविण्यासाठीच जणू काय तो धरून आहे असा उभा राहला घोड्या बैलाने तो मनुष्य तेथे आला आणि त्याने शेतकऱ्याला विचारले- काय रे, या वाटेने कोणी चौकेश्वर मंगेला पाहिलास का?

‘मला खरा पण तू त्याच्याशी मोडायला जाऊ नकोस कारण तो तुझ्याहून भावत बलवान आहे’ शेतकरी म्हणाला ‘तो तुझ्याहून जास्त बलवान आहे का?’ त्या मनुष्याने विचारले ‘नाही! शेतकरी म्हणाला ‘तू जाऊन त्याला धरून घेऊन ये’ ती तुला पैसे देतो’ व्यापारी म्हणाला

‘अहो, मां कसा बलवान आहे’ शेतकरी कुटुंबाच्या कपाळी हा बाप आहे ना मी हे साड खाली पडून बिले तर माझ्या सव कुटुंबाचा सर्वनाश होऊन जाईल,’ शेतकरी म्हणाला ‘तू परत येईपर्यंत मी हे साड बापच्या खांद्यावर घेऊन उभा राहतो पण तू काय वाटेत ते करून त्या माणसाला पकडून घेऊन ये त्याने माझ्या बायकोला फसविले आहे’ असे सांगून तो मनुष्य शेतकऱ्याच्या खांद्यावरच्या झाडाला खांद्या देऊन उभा राहला.

त्यानंतर शेतकरी मोडच्यावर वसून घरी गेला आणि बायकोला म्हणाला-‘तुझ्याहून मूळ बायका या जगात आहेत हे मी पाहून परत घरी आलो आहे.’ ‘मी तेव्हाच नाही कं तुला सांगितले? तुला काय वाटले, मी मूळ आहे?’ शेतकऱ्याच्या बायकोने विचारले. ‘होय, होय! तुला बवकल आहे म्हणून तर तू हे बोललीस!’ असे सांगून शेतकरी कणभार हात ठवून स्वस्थ वसून राहला

अबू-सीर

[३]

हंगारी अबू सीर अबू सीरने सर्व पैसे चोरून पळून गेल्यावर तीन दिवस अबू सीर आशारात बेधुंदक होता. त्या तीन दिवसात त्या खोलीतून कोणी बाहेर आला नाही की कोणी बाहेरून आत गेला नाही. ते पाहून घर्मपाळच्या शारपालकाला शका आली की या खोलीतले प्रवाची भावयाचे पैसे हिल्यामिवाय पळून गेले की काय? म्हणून त्याने दर उघडून आत वाकून पाहिले. तेव्हा अबू सीर अशान मरायला टेकलेला अवघणावर पडून कळकळ होता

‘काय हो! तुमचा तो मित्र कोठे आहे? तुम्हाला कां नाही वाटते?’ दरवानाने विचारले

‘मला काय काळं आहे हे त्या खुदा-बन्द करीलला माहीत मी आपाच सुदीवर

आलो बेधुंद होऊन किती दिवस आले, माझे मलाच माहीत नाही. मला तहान लागली आहे थोडे पाणी द्या प्यायला आणि माझ्या पिशात पिशाची पिशाची आहे, त्यातले थोडे पैसे काढून काहीतरी सायला घेऊन या माझ्यावर तुमची मोठी मेहरबानी होईल’ अबू सीर मोठ्या कष्टाने म्हणाला

दरवानाने पेशाची पिशाची ताकपून पाहिली, पण पिशाचीत एक मुठा पेंसादखील नव्हता तेव्हा या विचाराला त्याच्या मिशाने बहुतेक लुबाडले असावे असे त्याला वाटले म्हणून सहानुभूती दाखवीत म्हणाला- ‘तू कायपिण्याची काळजी करू नकोस मी करतो व्यवस्था!’ नंतर त्याने गव्हाची कांजी अबू सीरला प्यायला देऊन त्याला पडून रडायला सांगितले

अवस्थापनीस एक गोष्ट

अशा तऱ्हेन दरवानाने अबू सीरला काय हवे तको ते विचारून सर्व खर्च स्वतःच केला. अबू सीर चांगला बरा झाल्यावर म्हणाला-“जाल्लाची मेहरबानी असेल तर मी तुज्या उपकाराची फेड अर्बदर करीन. परंतु तुझ्या उपकाराची पूर्ण फेड तो अल्ला करीमच करू शकेल.” अबू सीर दरबाराला नम्रपण म्हणाला.

‘तू या सोडपा आजारातून बाबकास अल्लाची शीघ्र नेवढी सोडी मेहरबानी आहे!’ दरवान म्हणाला.

त्यानंतर अबू सीर आपली घोस्टी घेऊन गावात निघाला. हिळतहिळत तो अबू कीरच्या रवाच्या दुकानासमोर आला.

Full Screen 127 X

बाहेर निघत राहण्याचा खर्च करून घेऊन टाकलेले होते आणि दुकानासमोर मोठी गर्दी होती.

“इतके लोक कशासाठी जसा झाले आहेत हो? काही विशेष आहे का?” अबू सीरने गर्दीतल्या एका माणसाला विचारले.

“हे दुकान दरबारी रंगारी अबू कीर यांचे आहे. येथे ते गमतीदार रंग कपड्यांना देतात.” एक जण म्हणाला.

ते पाहून व आपल्या मित्राचे दिवस पालटलेले बघून अबू सीरला छार आनंद झाला. त्याने विचार केला अल्लाच्या कृपेने आज त्याला पुन्हा चांगले दिवस पहायला मिळाले. मी उगीच गैरसमज करून घेतल्या विचारा कामाच्या गर्दीत मला सोडून आला आणि विसरून गेला असावा माझे पैसेच त्याला हे रंग विकत घ्यायला व कामाची सुरवात करायला उपयोगी पडले असतील. मी भेटल्यावर त्याला किती आनंद होईल व माझे घेतलेले पैसे तो दहापट करून देईल.

असा विचार करून अबू सीर गदीतून डाट काढीत पुढे गेला. वार उघडून त्याने आठ डोक्यांवर पाहिले. अबू कीर एका लोडाला टाकून बसलेला होता. त्याचा सर्व पोशाख राजसी बादाबा होता. त्याच्या पाठीमागे चार काळे व चार गिरे मुलाम

34 173

वायला नवार उब होते. दोघ जण रंग मजरा करीत होते. अबू कीर त्यांना पाणी किनी रंग किती व इतर वस्तू किनी प्रमाणाने घालायच्या हे गारीवर बसल्या कमन्वाच सांगत होता.

अबू सीर आत गेला आणि आपल्या मित्रासमोर जाऊन उभा राहिला. त्यावेळी अबू कीरचे लक्षा दुसरीकडे होते. त्याने आपल्याकडे पाहिले व प्रमाणे विचारपूर्वक मेली म्हणजे बरे, या विचाराने अबू सीर काही बोलला नाही. आपल्याला पाहल्या बरोबर आपला मित्र घातले पुढे येऊन घट्ट मिठी मारील असे अबू सीरला वाटत होते.

परंतु अबू कीर अबू सीरला पाहून एखादच दचकला आणि शिबीगाळ करू लागला म्हणाला-“काय रे विकारदरवा! तुला कितीवा सांगितले माझ्या दुकानासमोर येऊ नकोस. घरा रे बाला, खूप बडवून काढा दुकानाबाहेर! बरमास!

तो तेवढे म्हणण्याची खोटी, त्याचे काळे व गारे मुलाम धावून आले. त्यांनी अबू सीरला घेरून खूप बडविले. अबू सीर तोल जाऊन बाकी पडला तेंव्हा अबू कीर पुढे जाऊन. त्याने अबू सीरच्या पोटावर उभे राहून त्याला खूप लाचा मारल्या आणि शिल्या देत म्हणाला-“पहा पुन्हा

साबोबा

इकडे कधी फिरकलास तर तुला सुलतानाकडे घेऊन जाऊन त्याच्या कडून तुझी चामडीच सोडवीन.”

अशा तऱ्हेने चार खाऊन अबू सीर रडत दुकानाबाहेर पडला. बाहेर उभे काही लोक होते त्यांनीदेखील ‘कसला भिकारी मनुष्य आहे, कोठून आला कोण जाणे!’ असे म्हणत त्याला जायला वाट दिली.

अबू सीर आपल्या खोलीत परत आला. नदईवर पडून झडलेल्या गोष्टीबद्दल विचार करू लागला. त्याला खाणे पिणे काहीच सुचले नाही. रात्रभर झोप काळी नाही परंतु पडून राहल्यामुळे इतके वाटले त्याने विचार केला छान आंघोळ करावी म्हणजे

बरे काटण. त्याने कोठे 'हमाम' म्हणजे धार्मिक स्नान घर आहे का, चक्कशी केली तेव्हा लोकांनीच त्याला उलट विचारले—“हमाम म्हणजे काय हो?”

त्याला आमच्या वाटले म्हणाला—
“तुम्हाला हमाम माहीत नाही? अहो आंबोळ करायची जागा! आमच्या देशात प्रत्येक गंगेतून जून पाणी आम्होळीला हमाम मध्ये मिळते. माणिस करायची व्यवस्था असते. अगला चोळायला निरनिराळ्या तेलाच्या वाटण्या देवलेल्या असतात,” अबू सीराने हसामधे वर्णन केले.

‘छे! आमच्या देशात नाही, तुम्ही हमाम बिमाम काही समजात जाऊन वुडो भारती की झाल!’ एक मनुष्य म्हणाला.

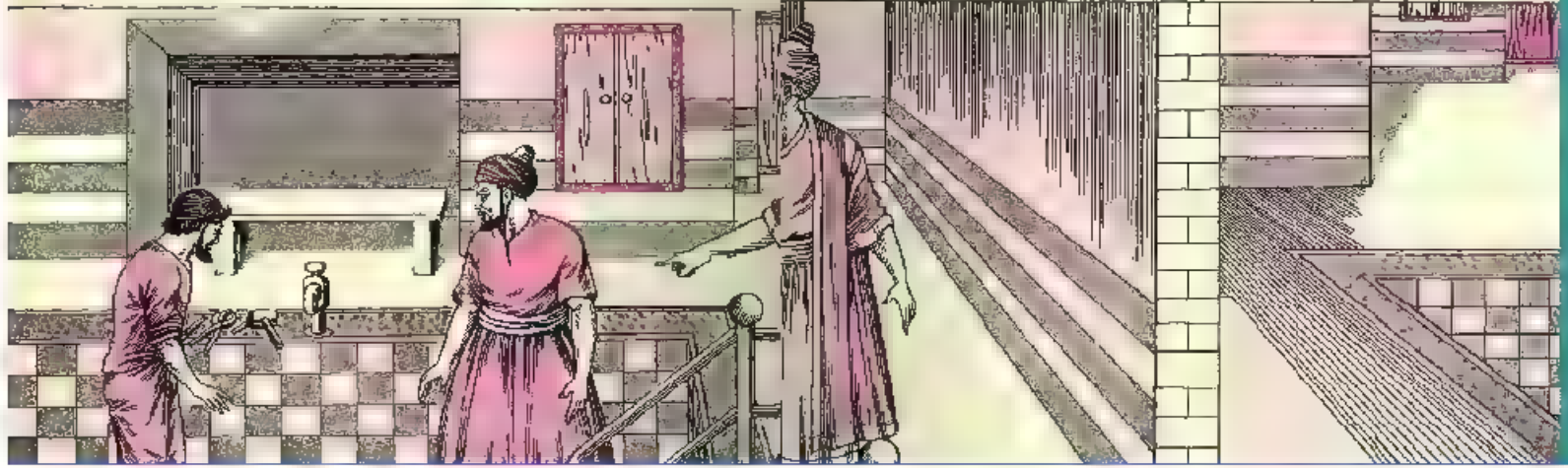
तेव्हा अबू सीरला त्या देशात हमामची व्यवस्था नाही हे कळले तो सरळ मुलतानाच्या महालाकडे निघाला त्याला सधुची मुलतानाचे दर्शन घडले तो मुलतानाच्या बांकून सलाम करून म्हणाला—“गरीब गरबर! मी परदेशी आहे. जातीने हज्जाम म्हणजे न्हावी आहे. मला माणिस करता येते, हाडे बहाविता येतात व कशी आंबोळ केली म्हणजे अंगाचा शीण जाऊन ते फुलासारखे हलके होते हे मला माहीत आहे पण या शहराच्या लोकांना हमाम म्हणजे काय हेच माहीत नाही. आपल्या राजधानीत हमाम अबू नये ही एक आश्चर्याची गोष्ट आहे.”

हमाम मी सुद्धा पाहिला नाही. त्याचे नावदेखील मला माहीत नाही.”

अबू सीरने हमाम म्हणजे काय व त्याचा कायदा काय हे नोंद समजावून सांगितले व म्हणाला—“सरकार मी किती वर्णन केले तरी ते पुरे लक्षात येणार नाही हमाम प्रत्यक्ष अनुभव घेण्याची वस्तू आहे हमाम असेल तर आपल्या राजधानीला एक निराळीच गोष्टा येईल.”

ते ऐकून मुलतान खूष झाला आणि म्हणाला—“तू म्हणतोस तसा एक हमाम आमच्या राजधानीत तयार करण्याचे काम तुलाच कराने लागेक. तू म्हणशील ती जागा निवड आणि मागशील तेवढे पैसे व सामान

मी द्यायला तयार आहे.” असे सांगून मुलतानाने अबू सीरला एक साल देऊन त्याचा संस्कार केला. नंतर दोन तरुण व चार तरुणा बासी बँडून एक घोडा विला. राहण्यासाठी एका महालाची व्यवस्था करून दिली आणि असा हुकूम दिला की अबू सीर सांगेल तेथे व मागेल तेवढी जागा हमाम निर्मितीसाठी द्यावी त्याने आपल्या बजिराळा सांगून थबडी सुतार व स्तर बजूर आणि बंध कामाला लागणारे सर्व सामानपण देवविले. अबू सीरने एका मध्यवर्ती जागेची निवड केली आणि तेथे जगाशील अतिशय असा हमाम बनविला. या हमाममध्ये संगमरवरी दगडावर नक्कीच कोरीव काय करण्यात आले होते.

हमाम तयार झाल्यावर अबू सौरने सुलतानाकडे जाऊन निवेदन केले—“सरकार! हमाम तयार आहे आता फक्त आवश्यक वस्तू नेऊन ठेवण्याची व्यवस्थाच काय ती करावयाची राहली आहे।”

सुलतानाने त्यासाठी बहा दीनार बजूर केले अबू सौरने निरनिराळीं तेल, अत्तरे, लट्ठी, निरनिराळ्या रंगाचे टाबेस, रेशमी व सुती कापड वगैरे विकत घेऊन सर्व वस्तू यथास्थानी ठेवल्या.

त्यानंतर अबू सौरने मालिश करण्यासाठी दहा तरुण नोकर पाठविण्याची विनंती केली सुलतानाने हीस तरुण नोकर पाठविले अबू सौरने त्यांना मालिश करी करवावयाची

व आपोछ कशी घालावयाची हे शिकवून दिले. अबू सौरने स्वतः त्यांना बापसास मालिश करून स्नान करायला शिकविले. अशा तऱ्हेने त्या नोकरांचे शिक्षण संपले. सर्व तयारी झाल्यावर हमाम सुरू कारण्यासाठी मुहूर्त ठरविला आणि प्रारंभोत्सव करण्यास त्याने स्वतः सुलतानास येण्याची विनंती केली.

त्या दिवशी हमामच्या जात व बाहेर चारीबाजूला सुगंधी श्रद्धांचा सडा घालण्यात आला. पाणी तापवून शेटमोठे होव भस्म ठेवण्यात आले सुलतानाच्या स्नानासाठी सर्व तयारी पूर्ण झाली. सर्व हमाम हिऱ्या-सारख्या चकाकत होता. सुलतान आपल्या बखिराबरोबर जेव्हा स्नानासाठी आला तेव्हा ती सर्व व्यवस्था पाहून त्याचे ओठेच विपून गले, शिकडे गहावे शिकडे स्वच्छ संगमरवरी जमीन, भिंती व लांब चकाकत होते आणि सुवास सुटसुट होतो.

“अरे यह सब तो बहिरम है! स्वयंसिने नंदनवन आहे सुलतान म्हणाला.

“सुलतान! बजूर आपण बाहेरच उभे आहात, प्रवेश करावा!” अबू सौर मन्त्रणे म्हणाला आणि सुलतानाला आतल्या एका दारुनात घेऊन गला. एका डोक्याची सुलतानाला बसावयाची बांगून त्यांना एक टाबेल गुंडाळून घ्यायला सांगितले. सुलतानांनी

सुलतान टाबेल गुंडाळून आंघोळीला तयार झाला. नंतर सुलतानाला मालिश करण्याच्या खोलीत नऊन शिकवून तयार झालेल्या तरुण नोकराकरवी उत्तमोत्तम तेल लावून मालिश करविली. नंतर सुगंधी द्रव्य व अटणे लावून सुलतानाला सरस पांढ्याच्या टावात बसवून स्नान करविले. सुलतान अग पुसून बाहेर आल्यावर सुगंधी तेल लावून भूय रेण्याची व्यवस्था करविली.

हमाम झाल्यावर सुलतान बाहेर आला तेव्हा त्याला सधे अंग फुलासारखे हलके झाल्यासारखे व अकाशात आता उडना येईल असे वाटू लागले. त्याच बरोबर अंगात हत्तीची शक्ती आल्यासारखे वण वाटले.

“या अल्ला! तुम्हारा बहिरम क्या इससे अच्छा होगा? तुम्रा स्वर्ग याहून चांगला असेल का?” सुलतानाच्या तोंडून हे शब्द निघाले. पुढे म्हणाला—“आज मझी राजधानी खरी राजधानी झाली!”

अबू सौरने सुलतानासाठी प्यायला दानप मग्नत मागविले. सरबत पीत अमता सुलतानाने विचारले—“या एका हमामाची मजुरी काय?”

आपकी महारानी!” अबू सौर म्हणाला.

सांझचा

‘तरमग बखीर एक हजार दीनार वा पाळा किती विनम्र आहे!’ त्यानंतर अबू सौरला एक हजारा दीनार देत म्हणाला—“हे बं” आणि हे पहा, एका हमामाचा एक हजाराहून कमी घेत जाऊ नकास!”

“माफ करा सुलतान! मी असा नियम केला तर फक्त थोमनच स्नातला यंतील गरीब विचारे इकडे फिरकणारदेखील नाहीत आणि हमाम उन्द करावा जायल.” अबू सौर नम्रपण म्हणाला.

पण बजुरी कधीत कधी किती हे तरी ठगविलच पाहिजे?” सुलतानाने विचारले. नसे नाही सुलतान? लोक आपापल्या पगनीशमाय खूष हाऊन जे देतील त्यात

माजं पोट भरल. गरीब विचारे काही देऊ शकल नाहीत तर मी त्यांना नकार देणार नाही!" अकस्मिच नम्रपण म्हणाला मुलतान अबू सीरचा नम्रपणा पाहून आश्चर्य स्वप्न झाला. खजोर व इतर हरवारी म्हणाले-"अबू सीर म्हणाला ते बरोबर आहे सरकार!"

"ते सर्व सरे आहे! पण हा घरदंशी आहे तो स्वदेशी जाईल तेन्हां श्रीमंत झाला पाहिजे आपल्या राजधानीची शोभा पानं वाढविली आहे तुम्ही सर्व एकेका त्यागासाठी एकेक हजार दीनार या आणि दोन दोन गुलाम पण या त्यानंतर अबू सीर इतरांकडून त्यांच्या एंपतीप्रमाणं हजार हजार किंवा त्याला वाटल सितके कमी दीनार घेईल. बगर फुकट स्नान करवील!" मुलतान म्हणाला व अबू सीरचा निरोप घेऊन महालात परतला.

दरवारातल्या अमीर उमरावांनी पळी पाळीने घेऊन अबू सीरच्या हुमाममध्ये स्नान केले. प्रत्येकाने मुलतानाच्या आज्ञे-

नुसार दिले. आता अबू सीरकडे चाळीस मोरे गुलाम, चाळीस गोऱ्या दासी व चाळीस काळे गुलाम झाले व अलोट संपत्ति जमा झाली.

अबू सीरने नम्रतापूर्वक मुलतानाला विचारलं-"सरकार! या इतक्या गुलामांना मी कोठे ठेवू?"

मुला अमीर श्रीमंत करण्यासाठी या रासरासी आहेत ही सर्व तुम्ही सपत्ती आहे तू स्वदेशी जावील तेन्हां तू ठेव अगर विकून टाक." मुलतान म्हणाला.

परंतु मुलतान पुन्हा विचार करून म्हणाला-"बरे तर मी या सर्वांना प्रत्येकी एकेकसो दीनार देऊन विकत घेतां." असे सांगून मुलतानाने सर्व गुलामांची किंमत देऊन टाकण्यास खजिनदाराला तागितलं.

मुलतान निवून गेल्यावर अबू सीर ने सर्व घन मोठमोठ्या घंथा भरण घेऊन आपल्या महालात गेला आणि गुप्त स्थानी ते लपवून ठेवून दिले. (क्रमशः)

कुठडेवरी

चीन देशात चॅंग नावाचा एक तरुण युवक होता त्याच्या लहानपणीच त्याचे आईवडील चारलं नष्टलोपाजित इस्टडीच्या नावाने त्याला रहायला फक्त एक झोपडो होती चॅंगच्या बराजवळच एक व्यापारी रहात असे. त्या व्यापाऱ्याने विचार केला की चॅंगला आपल्या घरी नोकर म्हणून ठेवून घेऊन पोटापुरते खावला वाढलं की दिवसभर काम करील खरी गोष्ट अशी होती की त्याची नवर चॅंगच्या झोपडीवर झोपी चॅंगला व्यापाऱ्याच्या लोभीपणाची साहिती होती. म्हणून त्याने त्याच्या घरी नोकरी करव्याचे नाकारलं.

चॅंगच्या कुठडेवीथे नाव टोगो होते ती चीनी लोकात न्यायदेवता म्हणून प्रसिद्ध होती चॅंग दररोज कामाला जाण्यापूर्वी त्या देवीला नमस्कार करी.

हळूहळू चॅंगजवळ चार पेसे जमा झाले. चॅंग हा लहान मुलगा राहला नव्हता. त्याला नजंत रहात असलेला पाहून व्यापाऱ्याच्या मनात धाका आली, हा गरीब असून इतका धानदी कसा? याच्या आनवाच्या मुठाची काहीतरी कारण असलं पाहिजे. म्हणून त्याने एका रात्री चॅंगच्या झोपडीजवळ जाऊन खिडकीतून डोकावून पाहिलं तेन्हां तो शक्तिच झाला.

चॅंग एक पेटी उचलून सोम्याची बाणी एकेक करून भोजीत आत टाकीत होता त्यानंतर त्याने आपल्या खिडकीतून काही सुटे पेसे काढलं आणि तेदेखील पेटीत टाकले नंतर त्याने ती पेटी जमिनीतल्या खड्ड्यात ठेवली आणि वर लाकडाचे एक झाकण ठेवून दिले. लाकडी झाकणावर त्याने दोनो देवाची मूर्ती ठेवून दिली. मूर्ती समोर पुजेचे साधान ठेवून देऊन

तो स्वतः बाजूला विछाना अंथरून शोपला

व्यापारी ते दृश्य पाहून अकित्तव झाला आणि त्याच मन स्थितीत घरी परतला. त्या दिवशी रात्री त्याला शोप आली नाही. त्याने विचार केला, या लबाडाने गरीब गरीब म्हणून पुष्कळ पैसे जमविले आहेत! ते काहीतरी करून लुबाडलेच पाहिजेत.

दुसऱ्या दिवशी चैंग कामाला निघून गेला तेव्हा व्यापारी चैंगच्या घरात शिरला. त्याने टोंगा देवीची मूर्ती बाजूला उचलून ठेवून झाकण काढले आणि पेटी उघडून काढली ती सर्व सोन्याची नाणी उचलून आपल्या पिशवीत ठेवली. नंतर त्याने पेटी

वर टोंगाची मूर्ती जशीच्या तशी ठेवून देऊन आपल्या घरी निघून गेला.

त्या दिवशी संध्याकाळी चैंगने घरी परत आल्यावर पेटी उघडून पाहिली तर आतली सोन्याची नाणी त्याला दिसली नाहीत. चैंगला फार वाईट वाटले. बराच वेळ विचार केला. दर चोरी करणारा मनुष्य त्याच्या ओळखीचाच असला पाहिजे असे त्याला वाटले.

उजाडलाच चैंगने त्यावाधिशकाकडे जाऊन मोरी झाल्याचे कळविले व चोराचा शोध काढून त्याचे पैसे परत मिळवून देण्यास विनंती केली.

त्यावाधिशाने चैंगला त्याची समजूत घालून मेहनतीचा पैसा नक्कीच परत मिळेल घरी पाठवून दिले. त्याने चैंगला घराच्या जवळपास कोणकोण राहणारे घाबरी चक्कशी केली, तेव्हा त्याला सुद्धा त्या अदायात्याचाच हंशध आला त्याने त्या दिवशी गुप्तपणे चैंगच्या घरावर नजर ठेवण्यासाठी एका माणसाला नमले.

दोन दिवस चैंगच्या घराकडे कोणी फिरकला नाही परंतु तिसऱ्या दिवशी रात्री व्यापारी चैंगच्या घराजवळ जाऊन सिडकीतून डोकावून पाहू लागला, गुप्त ठेराने ते पाहिले व त्यावाधिशकाकडे ही गोष्ट कळविली. त्यावाधिशकाच्या मनात

पक्का झाला.

आता त्या व्यापाऱ्याला मुद्दामालासकट पकडणे तेवढे उरले होते त्यासाठी त्यावाधिशाने एक युक्ती योजली व चैंगला पहिल्यानेच त्याची सुचना देऊन ठेवली.

तिसऱ्या दिवशी रात्री व्यापाऱ्याने चैंगच्या घराच्या सिडकीतून डोकावून पाहिले तेव्हा त्याला जास्तच अकित्तव करून सोडणारे दृश्य दिसले.

शोपरीत सिडकीकडे पाठ करून एक बाई बसलेली होती. तिच्यासमोर गुळगुळे टोळू चैंग तिला नमस्कार करीत होता ती श्री चैंगला म्हणत होती "बाळ! मी तुम्ही भक्ती पाहून प्रसन्न झाले आहे. तुम्ही बाटवडीकड मिळवून मिळवून घ्यावी पुढा करीत आले आहोत. तुम्हावर फार मोठा अन्दाय झाला आहे. सला ते सहन होणार नाही तुम्ही सोन्याची नाणी कोणी चोरून गेली की मला माहूल आहे त्याने थोरलेली एक हजार सोन्याची नाणी मी परत करवीन!"

त्या बाईने सोन्याचे सिडकीतून संकणारे व्यापारी स्वतःचे भान न राहण्यामुळे एकदा म्हणाला—"एक हजार नव्वती, संभरच तर होती मी छान मोजली होती" असे म्हणत तो आपल्या घराकडे पळत गेला घरात जाऊन तो सोन्याची नाणी मोजू लागला.

त्याच वेळी त्यावाधिशाने दहा शिपायांना बरोबर घेऊन आऊन व्यापाऱ्याला कैद करविले त्याला तीन महिन्यांची शिक्षा करून त्याच्याकडून चैंगची सोन्याची नाणी परत भरविनी.

ही गोष्ट सध्यामुळे त्यावाधिशकाचा नाकालौकिक बाहुला टांगदेवी त्यावाधिशकासमोर श्रवण उभो राहून त्याला मदन करते अशी चोती चोकांची समजूत होई परंतु अशा व्यावाधिशका कोणी पाहिले नाही की त्यावाधिशाने अशा देवीला पाहल्याचे सांगितले नाही परंतु त्या एका व्यावाधिशका भक्तीचा टोंगा देवीने दसन बघले होते असा चोनी लोकांचा विश्वास आहे.

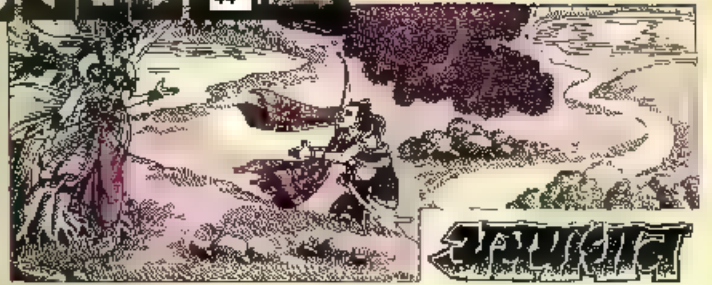
भिकाऱ्याचा वेष

एका गावी एक भिकारी रहात असे. तो गावभर फिरत भोक लागत असे व त्याला भोक भावूनच पोटावर खाण्या मिळे.

एकादा तो एका दयाळू माणसाच्या भरी जीक भागावला गेला असेता ज्ञान बघाऊ माणसाला भिकाऱ्याचा मळका वेष पाहून त्याची दया आली. त्याने त्याला भोवलेला कपड्याला सांगितले व अगदी धालवलेला स्वच्छ कपडे दिले. त्या दिवशी त्याला पोटावर खाण्या पण मिळाले.

दुसऱ्या दिवशी तो ते स्वच्छ कपडे घालून भोक भागावला निघाला तेव्हा जेव्हा जेव्हा त्याचे स्वच्छ कपडे पाहून त्याला निघारले काय रे, भोक भागावला तुला काही तावतल्या जाऊन गेली का? तु, जेव्हा तुला ही बोवळ आहे? मेल्याने कपडे पहा!

जेव्हा भिकाऱ्याच्या डोवयात प्रकाश पडला. दुसऱ्या दिवशी तो आपले स्वच्छ कपडे बोवल्यात गुंडाळून ठेवून आपले गेल्याचे मळके कपडे घालून निघाला. मळके व फाटके कपडे पाहून लोकांनी गरीब बिकारा' म्हणून त्याला भोक पावली.

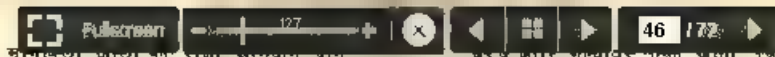
फार प्राचीन काळातली बाध आहे, विन्य पर्वतात गंधर्व निवास करीत असत. कपडे नावाच्या एका लहानशा राज्याच्या गादीवर कुवलय नावाचा राजा राज्य करीत असे.

राजा कुवलय एकरा शिकारीसाठी अरण्यात गेला असता त्याला एका टेकडीवर एक अप्रतिम सुंदर स्त्री दिसली. तो तिच्या रुपावर इतका भालला की त्याने तिच्याशीच लग्न करण्याचे धमाली ठरविले. त्यान टेकडीवरून खाली उतरून येण्यास सांगितले परंतु तिने नकारार्थी मान हलविली आणि टेकडीवरून उतरून कोठतरी निघून गेली. कुवलयने टेकडीच्या टोकाला वाकून चारी बाजूला पाहिले पण ही कोठे दिसली नाही.

पातु तो निराश झाला नाही काय वाटेल ते करून तिच्याशीच लग्न करायचाचे

त्याने मनाची ठरविल आणि पुढच्या दिवशी पुन्हा त्या टेकडीजवळ आला त्या दिवशी तुम्हा ती स्त्री पहिल्या प्रेतासारखी येऊन त्याच जागी बसली होती. परंतु कुवलय ती बसली होती तिकडे जाऊ लागताच ती पळून गेली.

कुवलय राजा या खेपेसही निराश झाला नाही. तिसऱ्या दिवशी पुन्हा तो त्या टेकडी जवळ आला पण आश्चर्य असे की ती वेळी त्याला तिच्याकडे पळत जाण्याची गरजच राहली नाही ती स्त्री स्वतःच राजा कुवलय उभा होता त्या बाजूला आली. राजाला वाटले की ही स्त्री कोणी देवलोकातली किंवा गंधर्वलोकातली स्त्री असली पाहिजे ती धोटीपणान जवळ येऊन म्हणाली—“माझे नाव मलयवती. आज तुम्ही तिसऱ्यांदा माझ्या शोषार्थ आलां आहां कोण तुम्ही? काय पाहिजे तुम्हाला?”

करी दान घेऊन लोक त्याला आशीर्वाद देत- राजा! तू एक पैसा दिलास देव तुला वहा लाभ देईल कारण एका देवीने तुझ्या घरी गृहिणी म्हणून प्रवेश केला आहे.”

परंतु सर्व संपत्ती व वैभव प्राप्त असूनही व संसारत सर्व सुख मिळत असूनही राजाच्या मनाचे समाधान झाले नाही त्याला वाटू लागले की मलयवती देवी नसून कोणी मानव स्त्रीच आहे म्हणून त्याच्या मनात पालट झाला एका अपूर्व सुंदरीच्या दर्पोभासाठी त्याचे मन उतावीळ झाले

अशाच मन स्थितीत तो एकदा एकटाच पायी जालत असता त्याला पाठीमागून एक रथ येत असल्याचा आवाज ऐकू आला त्याने माग वळून पाहिले रथात एक अपूर्व सुंदरी स्त्री बसून येत होती तिला पाहून राजाला वाटले, आपण मलयवतीची निवाह करून धन्यात पाई केला या स्त्रीची आपला विवाह झाला असता तर आपल आयुष्य सुखी झाले असते

त्याने टाळी वानखून रथात जाणा-या त्या स्त्रीला थांबायला मागितले, पण ती थांबली नाही नेहमी तो रथामागून घाबत पळत निघाला डागरी रस्ता हाता, पाच खेळी होते, पण तो नरी मृदा रथामागून पळत होता

थांबला रथातून ती अपूर्व सुंदरी उतरून राजाजवळ आली, तिला पाहून राजा चकित झाला कारण ती दुसरी तिसरी स्त्री नसून मलयवतीच होती

‘कोण मलयवती! तूच का? मी रथा-यास तूच का की आणखी कोणी हे पाह्या-साठी पळत होतो. कोठे निघालीस? कल घरी!’ कुबलय म्हणाला.

दोघं घरी परतले त्या दिवसापासून कुबलयाच्या मनात असमाधान वाढत गेले एक चिन्मी तो घरी आला तेव्हा मलयवती घरात नव्हती तोकर म्हणाले की मी आयल्या घरी निघून गेली, ती निघून गेली त्या दिवसापासून पळुघन सपाटघाने कमी होऊ लागले आणि पिके कमी निघू लागली

जापल्या मागे कोणते तरी भूत लागले आहे. आता आपले चांगले दिवस संपले, असे कुबलयला वाटू लागले ते भूत बुध्तीत पडले तर त्याला ठार करावयाचे कुबलयने

भयानी ठरविले तो त्या भुताच्या शोषार्थ रात्रदिवस फिरू लागला आणि एकदा त्याला एक मृत बिसलंच, तो त्या भुताचा पाठलाग करीत पळत विघाला आणि त्याला धरून बोवडी त्याने जमिनीवर पाडले त्याच्या छातीवर बसून त्याला ठार करणासाठी कुबलयने आपला खंजीर उचलला त्याच वेळी ढगाआडून चंद्र बाहेर आला आणि त्या भुताच्या तोंडावर स्वच्छ चांदणे पडले त्याने भुताचा चेहरा पाहिला आणि हाता-तला खंजीर दूर फेकून दिला कारण तो नेहमी त्याचाच होता ती पळत घरी गेली मलयवतीने दार उघडले कुबलयने तिला विचारले ‘मलयवती! तू परत आलीस?’

‘तू जापल्या मचासले असमाधान काढून टाकलेस म्हणून मी परत आले मागुदे आपला संसार सुखाचा होईल.’ मलयवती म्हणाली,

ती म्हणाली ते खरे ठरले. असमाधान खरोखरच तद्द्वारे झाले होते व कुबलयने चित्त शांत झाले होते

औषधाचे गुपित

एक गावी एक वैद्यवृद्धा रहात होते. ते गरिबांना फुकट औषध देत व श्रीमंतांकडून खूप पैसे घेऊन गरीब

त्याच गावी एक श्रीमंत साणूस रहात नसे. एकदा तो विंशमज्जराने आजारी पडला. वैद्यवृद्धांनी रोगावर तपासून वेळेवर औषधपाणी घाले नाही तर रोग प्रोक्षणाक असल्याचे समजले.

‘किती खर्च होईल’ त्या श्रीमंताने विचारले.

‘माझ्याजवळ औषध तयार नाही, काही वनस्पती व इथले विकत घेतले औषध तयार करावे लागेल. त्यासाठी अर्धशेकमी चहा रुपये तरी खर्च लागेल.’ वैद्यवृद्धा म्हणाले.

त्या औषधसाधनाला वैद्यवृद्धा औषधाची हिमल बरमसाट काही तरी सांगत आहेत असे वाटले म्हणून त्याने विचारले-‘वैद्य वृद्धा! औषधी इथल्याच वाडी या मी सांगून देता बाबांरातून!’

वेळाने वावी दिवले. परंतु साकोतल्या वस्तु याबाबत मिळाल्या नाहीत. एका माणसाला पाठवून जिल्ह्याच्या बांधकाम त्या वस्तु त्या श्रीमंत साणूसाला मागविल्या. औषधांची किंमत पंधरा रुपये झाली व नोकरीला राऊन घालला. दर पंधरा रुपये जाणखी खर्च झाला. औषध तयार करून वैद्यवृद्धांनी ते त्या श्रीमंताकडे पाठवून दिले. त्या औषधाने आश्चर्य बरो झाला. परंतु त्या श्रीमंताला दहा एडजी मीस रुपये खर्च करावे लागले.

स्वर्गंगह राण्याच्या राजधानीच्या गावी

एका उद्यानात माळघाला एक अंडे सापडले. माळघांनी ती गोष्ट राजाला कळविली. ‘राजाने ते अंडे राजवाड्यात आणविल्या सांगून एका खोलीत ठेवले. ते अंडे दररोज मोठेमोठे वाढत. एका माणसाच्या उंची एवढे उंच झाले आणि शेवटी एक दिवशी त्यातून अचानक एक राक्षस बाहेर आला.

राजा त्या राक्षसाला पाहून भक्ति झाला. त्याने त्याला एका निराळ्या खोलीत ठेवण्याची व्यवस्था केली. दररोज त्याला नियमित आहार मिळू लागला. त्याचा आहार झपाट्याने वाढू लागला आणि तो राक्षस दररोज दोनदोन इंच याप्रमाणे वाढत वाढत लवकरच सात फूट उंचीचा झाला.

राजाने त्याला पोटावर सायला घालून त्याची उत्तम व्यवस्था केली होती, परंतु

त्याचे पोटा भरत नसे. पुढेपुढे तो राक्षस माणसांना खायला घेऊन त्याला काढून ठेवून त्याच्या राजाने दहाबारा शिपाई नेमले. परंतु हळूहळू राजाला शिपायांची संख्या वाढवावी लागली म्हणून राजाने त्या राक्षसाला एका भोठ्या खोलीत अन्न करून ठेवले. परंतु असे किती दिवस चालणार असा विचार करून राजा त्या राक्षसाला म्हणाला- ‘बाबा रे! तुझ्या जातीचे राक्षस जंगलात राहतात. ते त्यांच्या बरोबर जाऊन रहा.

राक्षसाची राजावर फार भक्ती होती म्हणून तो नम्रपणे म्हणाला- ‘महाराज! मला आपण कैदेतून सुटका द्या. मी तुम्ही सांगलं तसा वागतं.’

राजाला काय करावे हे सुचना तेव्हा दरबारी आदुगराने मुक्ती सुनावली.

राजा त्या राक्षसाला भेटून म्हणाला- ‘मी तुम्ही परीक्षा घेऊन त्या परीक्षेत तू

यशास्वी सालात तर मी तुला सोडीव नाही तर मी सांगितल्याप्रमाणं तुला जंगलात जावं लागेल ' तो राक्षस परीक्षेस कबूल झाला

राजा एक अंड घेऊन आला आणि राक्षसासयोर टेंबलावर बांदर अथरून स्वतः एका बाजूला खुर्चीवर बसला. नंतर राक्षसाला एक अंड दाखवून तो म्हणाला-“या टेंबलावर हे अंड तू उभे कर. ते आडवे होता काबा नव्हे तसे उभे केलेस तर तुला माझ्या राज्यात सर्वत्र फिरायला परवानगी आहे, नाहीतर तुला जंगलात निघून जावे लागेल”

“एवढेच ना? मी स्वतः अडथळ्यातून वाटून मिघाली आहे अंड माझ्या आग्ने प्रमाणं नक्कीच वायल,” राक्षस म्हणाला “पह्ला, तू बचन सोडता कामा नये!”

राजाने वजावून सांगितलं

“महाराज! आपल्या जातीचे राक्षस दिललं बचन कधी सोडत नाहीत” राक्षस

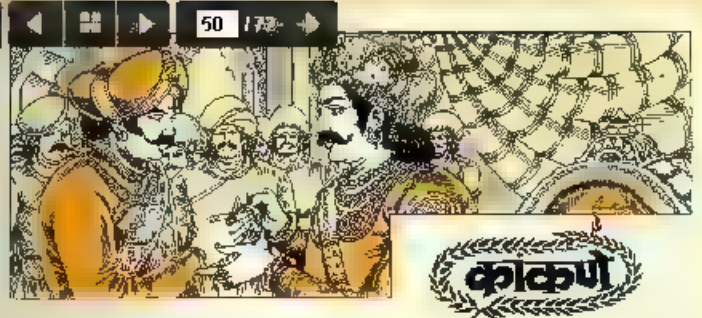
अंडे दिले ते उभे करण्याचा राक्षसाने जप प्रयत्न करून पाहिला परंतु हाताचा आधार असेपर्यंत ते उभे राहू न शकत काढून घेतल्याबरोबर खाली पडून जाई.

नंतर राजा म्हणाला “ते तुला अस्थ नाही. आता मी तुला कसे उभे करायचं ते दाखवितो” असे सांगून राजानं ते उभे करून ठेवले व म्हणाला “पाहिलेस तू परीक्षेत यशस्वी झाला नाहीस आता तू माझ्या राज्यातून निघून जा”

राक्षस बचनाने पालन करणारा होता तो राज्याबाहेर निघून गेला त्यानंतर त्याची कोणी नवकवी सुट्टा केली नाही

संस्थाने चकित होऊन राजाला विचारलं- “महाराज! आपण अंडे उभे करून कसे काय ठेवलेत?”

राजाने टेंबलावर अथरलेल्या चादरी खाली भीटाचा लहानसा डींग होता तो दाखविला. त्यावर थंडे उभे होते.

कांकणे

पांचसहस्र वर्षांपूर्वीची गोष्ट आहे, विजयनगरच्या गादीवर हरिहर राय नावाचा राजा राज्य करीत असे त्याच्या प्रधानाचे नाव भास्कर होते. भास्कर फार हुशार व कर्तव्यपरायण मंत्री होता. राजानं त्याला खोल सरकत सग्याची कांकण कप्पन देऊन त्याचा सत्कार केला

मंत्री भास्कर बरोबर तुंगभद्रवर स्नानाला जात असे. स्नानसंध्यादी आटोपून तो नोकरांबरोबर परत येई. एकदा मंत्री स्नानाला तुंगभद्रवर गेला. बरोबर काही दरबारी व नोकरचाकरपण होते. स्नान करीत असताना एक कांकण सग्याच्या हातातून निसटून नदीत पडले. नोकरांनी एका हातात कांकण पाहून विचारलं-“प्रधान! आपल्या दुसऱ्या हातातले कांकण कोठे आहे?”

“वापवात पडलं.” मंत्री भास्कर म्हणाला

कोठे पडले, दाखवा, आम्ही काढून आणतो” नोकर म्हणाले

मंत्री भास्करने त्यांच आपल्या दुसऱ्या हातातलं कांकण काढून पहिलं कांकण जगा जागी पडलं होते त्या जागे ठाकलं व “त्या जागी पडलं” असे सांगून परी निघून गेला.

नोकरांनी नदीत बुडो मारून पुष्कळ शोधले, पण एकदेखील कांकण सांपडलं नाही

ती गोष्ट दरबारी लोकांना कळली त्यांनी राजाला आज्ञा प्रधानाच्या समेट पणाविऊन चहाडी केली. महाराजांनी प्रधानाला बोलावून विचारलं- ‘मंथो! आपल्या हातात कांकणे दिसत नाहीत? आम्ही वाण्यात फेकून देण्यासाठी कांकण आपणांस दिली नव्हती!’

तं ऐकून मंत्री म्हणाला-‘महाराज आपण माझ्या सत्कारासाठी म्हणून जी

काकणे मला दिली होती मी ही स्वतः काढून पाण्यात फकली नाहीत मी गंगेवर (तुंगभद्रवर) स्नानला गेलो होतो स्नान करीत असता गंगामातेन एक कांकण माझ्या हातातून काढून घेतलं तिनं एकान हातात कांकण घालून मला आवडले नाही. म्हणून मी आपल्या दुसऱ्या हातातले कांकण काढून तिला दिलं! त्यात आपला अनांदर कर-ण्याचा हंतू नव्हता गंगामातेचा आदर करण्याचा हेतू होता."

ते उत्तर राजाला थोडं अहंमारीचे वाटलं परंतु स्वतःचा राग आवळून राजा म्हणाला "तुम्ही श्री कांकणे गंगामातेला अर्पण केलीत ती एकदा पाहण्याची मला इच्छा आहे तुम्ही गंगामातेकडे जवा हातात ती कांकण घातलीत ते हात मला वाखवाल का?" राजानं विचारलं

'उद्यां सकाळी गंगेवर स्नानाला जाईन त्या वेळी आपण घेण्याची कृपा करावी महाराज.' मंत्री म्हणाला

५५ Fiddlers 127

लोकांसह गंगेवर स्नानाला गेला

मंत्री भास्करने स्नानसध्या आटोपून गंगेला नमस्कार केला व म्हणाला-"गंगा-माते' मी तुज्या हातात घातलेली कांकण घालून दर्शन घेण्याची कृपा कर. या सर्वाना पण तुझी भवत कण पाहू दे"

त्याबरोबर गंगेतून दोन हात वर आले दाव्या हातात भरकट घण्याची ती कांकण होती क्षणाधर्मा ते हात पुन्हा अदृश्य झाले ते दृश्य पाहून राजा लज्जित झाला आणि मंत्री भास्कराचा निरोप घेऊन राज वाड्यात परत आला काही काळ लोटल्या बर राजाने भयाना बोलावून त्याची क्षमा मागितली

मंत्री म्हणाला-"महाराज! आपण महत्वासारख्या अनेकांचे रक्षण करता आणि आपण माझ्याजवळ असो क्षमा मागावी, हा धर्म नाही आपला अनुग्रह असल्या की वास्तूला पुर!" मंत्री भास्कर नम्रपणे म्हणाला

महाभारत

पांडवांचा वनवास सुरू होऊन बारा वर्षे पुरी होत आली होती. इंद्राने पांडवांना थोडी फार मदत करता आली तर पाहावी या हेतून कर्णाकडून त्याचे कवचकुंडल काढून घेण्याचे ठरविले कर्ण दानी होता व ब्राह्मण चे मागल ते तो देईल हे इंद्राला माहीत होते. परंतु इंद्राचा बेट कर्णपिता सूर्य थाला कळला तो कर्णाला स्वप्नात दर्शन देऊन म्हणाला-"कर्णा! तुझ्याकडे येऊन ब्राह्मणाने काही मागितले तर तू लग्नच देऊन टाकतोस. ही पोष्ट इंद्राला माहीत आहे तो त्याचा मुलगा जन्मून माझी रक्षणासाठी ब्राह्मण वेषधारण करून तुझ्याकडून कवचकुंडलाचे दात मागून घेणार आहे. म्हणून त्याला कवचकुंडले

हाडून काप वाटेल ते मागून घ्यायला सांग कारण कवचकुंडले असेपर्यंत तुझ्या जीवाना मुळीच धोखा नाही परंतु तू त्यांचेच दात केलस तर मात्र तुला स्वतःने रक्षण करणे अवश्य आहे"

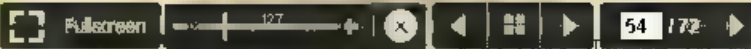
"डेवा' मला दर्शन देऊन सावध केलस याबद्दल मी तुझा फार फार आभारी आहे. परंतु ब्राह्मणाने मागितलेली वस्तू दान करण्याच दत्त मी दत्तलले आहे म्हणून मला एकही कीर्ती मिळाली आहे बग स्वतः दे दे एक ब्राह्मण होऊन भिक्षा मागयला आला तर मी नकार कसा काय द्यायचा? माझ्या कीर्तीला कलक लागलं यश व कीर्ती यमावून वसत्यावर जिवंत राहल्याने उरी काय भिडणार आहे?"

‘सुलभा! हा देहूच राहला नाही तर कीर्ती संपादन करून तरी तुला काय मिळणार? प्रतापरची आश्रयणे आहेत ती’ अर्जुनाची तुझे शेवटचे पुढ होईल त्यावेळी कवचकुंडलेच तुझा बचाव करतील म्हणून त्यांचे दान करू नकोस” सूर्य म्हणाला

‘सूर्यनारायण! जेमा कर! कोणी ब्राह्मणाने माझा जीव मागितला तरी मी तो वेईन पण जलधंग होऊ देणार नाही कवचकुंडलांशिवाय मी अर्जुनाचा बंध करीन परसुरामाचं व द्रोण/पायसी दिलेली अस्त्रं माझ्याजवळ आहेत.” कर्ण म्हणाला

‘तुला आपल्या जलाचे इतक्या कटाक्षान पाळत करायचाचे अमेग तर मी सांगता ते

अस्त्रं बाहेत शत्रूचा नाश करून ती परत गेऊ सरुतइत म्हणून इंद्र कवचकुंडले पागा यला येईल तेव्हा तु त्याच्याकडून एक अजोय अस्त्र मागून घे. त्या अस्त्राच्या सहाय्याने तुला अर्जुनाचा पराभव करूय येईल.” सूर्य म्हणाला आणि अदृश्य झाला त्याच वेळी कर्णाची शोथ मोडली उज्राडव्याची वेळ होती स्नानसंध्यादिक भाटोपून कर्ण इंद्राची वाट पहात बसला कर्ण इररोज सकाळी सूर्याची आराधना करून दुपारच्या सुमारास जे ब्राह्मण येत त्यांना ते मागतील ते दान करीत असे त्या दिवशी इंद्र ब्राह्मण वेष घेऊन आला व त्याने कवचकुंडलाचे दान मागितले

कर्णाने जाणत्या निवृत्ताभ्रमाणे इंद्राची पाद्यपूजा केली आणि विचारले-“ब्राह्मण-श्रेष्ठा! बोला, आपल्याला काय दान करावे? याई, जमीन, दासदासी आपणांस ज काही हवे ते मागून घ्यावे’

“मला! मला हे सर्व काही नको. तुझी कवचकुंडल तेव्हा दे” इंद्र म्हणाला

“ब्राह्मणोत्तमा! ही कवचकुंडल मला जन्मन मिळाली आहेत ती माझी प्राण-रक्षक आहेत. तेव्हा ती सोडून काय वाटेल ते मागून घ्यावे” कर्ण म्हणाला त्यान इंद्राला आठवल होते.

कवचकुंडलेच हवी आहेत त्या व्यतिरिक्त काही एक नको” इंद्र म्हणाला

ते ऐकून कर्ण स्मित करून म्हणाला- ब्राह्मणोत्तमा! आपण ब्राह्मण वेष धारण करून मालले इंद्र आहांत हे मला माहीत आहे आपण आत्मच्या सारख्या मृत्युलोकां-तील निवासियांना कोणता तरी वर द्यावा, हे इष्ट आहे. परंतु पाचक होऊन आपण आत्मच्याकडे यावे हे मला नाही आवडले. कवचकुंडले वेळून बापूयमोर माझा पराभव होईल व माझी अपकीर्ती होईल म्हणून आपण माझ्याकडून कवचकुंडले घेत असतां मला एखादे अमोघ अस्त्र द्यावाची कृपा करावी.’

इंद्र म्हणाला- ‘कर्णा! मी तुला एक अमोघ अस्त्र देईन परंतु त्या अस्त्राचा प्रयोग तुला फक्त एकावरच व एकदाच करता येईल. तू त्या अस्त्राचा प्रयोग केल्यावर ते अस्त्र शत्रूचा संहार करून परत माझ्याकडे येईल. ‘तुला हे मान्य असेल तर तू त्या अस्त्राचा स्वीकार कर.’

‘हे देवराज! माझा शत्रू असा एकच एक आहे. मी त्याचा नाश करण्याची प्रतिज्ञा केली आहे’ कर्ण म्हणाला

“ते मला माहीत आहे तू या अस्त्राचा उपयोग फक्त अर्जुनाचा वध करण्यासाठी

वरणार आहेस! परंतु कृष्ण ज्योष्यत त्याचा पाठीराखा आहे तोपर्यंत त्याच्या केंसालाही धक्का लागणे वास्तव नाही तरी या अस्त्राचा प्रयोग अगदी निरुपाय झाल्यावरच तू कर दुसरी अस्त्रे जवळी निरुपायी ठरली म्हणजे परंतु धाईवदीत अवकाश दुर्बल सगणसांवर या अस्त्राचा प्रयोग करू नकोस तसे केलेस तर हे अस्त्र तुझ्यावरच लसटेल.” इंद्र म्हणाला.

त्यानंतर कर्ण इंद्राला म्हणाला- ‘देवेंद्रा! ही कवचकुंडल माझ्या शरिराचा भाग आहेत मी ती काढून दिव्सावर वाझा देह शिथिल दिवू नये असा वर द्यावा!’ देवेंद्राने त्याला होकार

दिला. इतनाच एक अमाघ अस्त्र कर्णासो दिलें जे कर्णानें कनककुंडल काडून दिली. इझाचें दिलेंल्या वराप्रमाणे कर्णाच्या देहात कोणत्याही प्रकारची विकृती आली नाही.

कर्णानें कनककुंडल काडून दिल्याचें एकूण पांडवांना आनंद झाला. परंतु कौरव दुःखी जाले.

पांडव डेलबळात रहात होते. एकाच एक आग्रह त्यांच्याकडे पावत आसा जे म्हणाला—'मी आपली अरणी एका झाडाला अडकवून ठेवली होती. इतक्यात एक हरण आलें ते झाडाच्या फांदीला अंग घाशीत असतां त्याच्या शिंगात अरणी अडकली

आणि ती घडून हरण पळून गेलें. त्याच्या शिंगाचें मल्ल अग्नी पेटवितो. येणार नाही म्हणून तुम्ही अरणी आणून देण्याची कृपा करावी.'

पांडवांडव त्या हरणाचा पाठलाग करीत निघाले. त्यांनी कित्येक बाण सोडून त्या हरणाचा पच मरण्याचा प्रयत्न केला. परंतु आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे ते हरण सर्व बाण चुकवून पळून गेलें आणि जंगलात कोठे तरी अदृश्य झालें.

पांडव दमून आगून एका झाडाखाली बसले. त्यांना सर्वांना पार यहात लागली होती. तक्रार म्हणाला—'आपल्यावर ही सर्व सक्ते अशी कां येत आहेत?'

'पूर्वजन्मी आपण काही दुष्कृत्य केले असल्यात त्याची फळे आपल्याला भोगावी लागतात! सुविचिटर म्हणाला.

'त्यादिवशी टोपडीला राज्यसभेत ओढून आणलें तेव्हां त्या दुष्टांचे पारिपत्य आपण केले नाही, त्याचे पाप आपल्याला भोगावे लागत आहेत,' भीम म्हणाला.

'सुत चाणू असणां कर्ण तोडाला घेईल ते बरकस होता तरी मी मूल गिळून स्वस्थ नसून राहलो त्याचे हे फळ आहे, तेा वनवास आणि हे कष्ट!' भर्तृह्न म्हणाला.

'बुष्ट शकुनीमामाचा त्याच वेळी कांडा काढला असता तर हे कष्ट आपल्याला

सहन करावे लागले नसते." सहदेव म्हणाला.

तेव्हा युधिष्ठिर नकुलला उद्‌घुसून म्हणाला—"नकुल! सर्वांना तहान लागली आहे. मू झाडावर चढून जरा पहा तर, कोठे पाणी दिसत असेल तर आता भरून घेऊन ये."

नकुलाने झाडावर चढून पाहिले. त्याला जवळच एका जमीनी पाणी दिसले. तो पाणी आणायला निघाला. तो एका सरोवराजवळ गेला आणि स्वतः पाणी पिण्यासाठी ओंजळ भरून त्याने पाणी घेतले. त्याच वेळी त्याला आकाशवाणीसारखा आवाज ऐकू आला. जवळपास कोणी मनुष्य

दिसला नाही. ती अशरीरवाणी अशी होती—"बाब, मू माझ्या प्रश्नांची प्रथम उत्तरे दे व नंतर पाणी पी. ह्या सरोवराचा मालक मी आहे."

पण नकुलाने त्या वाणीकडे दुर्लक्ष केले व पाणी प्याला आणि बेशुद्ध होऊन पडला. नकुलाला बराच वेळ न आलेला पाहून युधिष्ठिराने लहवेवाळा पाठविले. तो सरोवराजवळ गेला तेव्हा त्याला नकुल बेशुद्ध होऊन पडलेला दिसला. त्याला फार वाईट वाटले. परंतु तहान लागली होती, म्हणून पाणी पिक लागला. ती अशरीरवाणी झाली, पण तिच्याकडे दुर्लक्ष करून तो पाणी प्याला व बेशुद्ध होऊन पडला.

त्यानंतर दोघांना हुडकून आणण्यासाठी युधिष्ठिराने अर्जुनाला पाठविले. त्याला दोघे भाऊ बेशुद्ध होऊन पडलेले दिसले. कोणी लहू जवळपास दिसले म्हणून त्याने लहूकडे लक्ष किरविले. परंतु कोणी दिसला नाही. तेव्हा तहान प्राणविष्यासाठी तो पाणी पिक लागला. त्याच वेळी ती अशरीरवाणी झाली. तेव्हा अर्जुन म्हणाला—"हिमत असेल तर समोर ये. प्राहतो तुझे सामर्थ्य!" असे म्हणत अर्जुन आवाज घेत होता त्या दिशेने चालू लागला. नंतर पाणी पिकून तोदेखील बेशुद्ध होऊन पडला.

नंतर आपल्या भावंडांच्या साथीस भागे गेला व तोदेखील पाणी पिकून बेशुद्ध होऊन पडला.

खेवटी युधिष्ठिर स्वतः सरोवराजवळ आला व आपल्या सर्व भावंडांना बेशुद्धावस्थेत पाहून फार दुःखी झाला. तेव्हा अशरीरवाणी झाली—"मी एक वगळा आहे. या तलावातले मासे हेच माझे खाद्य! माझ्या प्रश्नांची उत्तरे दिल्याशिवाय पाणी प्यालामुळे तुम्हा भावंडांची ही गत झाली. माझ्या प्रश्नांची उत्तरे देऊन मग मू पाहिजे तितके पाणी पी. नाही तर तुम्ही पण होच दुर्गत होईल."

ने ऐकून युधिष्ठिर म्हणाला—"एका पक्षाच्या हाती वरग देण्याइतके माझे भाऊ दुर्बल असत नाहीत. तू वगळा नाहीस, कोण आहेस खरेल्ले सांग! तुला काय पाहिजे?"

"होय, मी वगळा नसून मी वक्षांचा राजा आहे." असे म्हणत तो वगळा एका ताराच्या झाडाखाली येऊन उभा राहला आणि म्हणाला—"तुला पाणी पाहिजे असेल तर प्रथम माझ्या प्रश्नांची उत्तरे दे."

"विचार, मी शक्य तो उत्तर देण्याचा प्रयत्न करीन." युधिष्ठिर म्हणाला.

यत्नाने प्रश्न विचारले व युधिष्ठिराने सत्यानकारक उत्तरे दिली. तेव्हा खूप होऊन यक्ष म्हणाला—"युधिष्ठिर! मू

दिलेली उत्तरे ऐकून माझे समाधान झाले आहे. मी तुम्हा भावंडांपैकी एकाला जिवंत करू शकेन. सांग, कोणाला जिवंत करू?"

"यक्षराजा! तरतय नकुलाला जिवंत कर!" युधिष्ठिर म्हणाला.

"मीमार्जुनासारख्या प्रतापी संख्या भावंडांपैकी तू आपल्या सावध भावाला जिवंत करण्यास सांगितलेस ते कां?" यक्षाने विचारले.

"माझ्या वडिलांच्या दोघां राण्यांपैकी एकीचा मुलगा मी जिवंत आहे. परंतु माझी सावध आई माझी हिचा एक मुलगा तरी जिवंत राहूच, बाताळी मी तकी विनंती केली." युधिष्ठिर म्हणाला.

“तू धर्मगुरू घेतलास म्हणून मी तुझ्या सार्वे भावंडांना जिवंत करतो.” यक्ष म्हणाला आणि तत्क्षण भीम, अर्जुन, नकुल व सहदेव उठून उभे राहले.

“यक्षराज! आपण नुसते यक्षच दिसत नाही, नक्कीच कोणी देव आहोत, आपण कोण, हे सांगण्याची कृपा करावी.” युधिष्ठिर म्हणाला.

तेव्हा यक्ष म्हणाला—“युधिष्ठिरा, मी धर्म आहे, तुझा पिता! मी फक्त तुझी वसंतीपरीक्षा घेण्यासाठी हा प्रसंग घडवून आणला.”

“देवा! एका ब्राह्मणाची अरणी एक हरण उचलून घेऊन पळून गेले आहे. बिचाऱ्या ब्राह्मणाच्या अग्नी पेटविणे कठीण झाले आहे. त्याच्यावरचे हे संकट कसे टाळेल, हे सांगण्याची कृपा करावी.” युधिष्ठिराने विनंती केली.

“अरे, मीच तो हरण होतो. ही चं अरणी आणि आतां तू पाहिले तो घर मागून घे!” धर्म म्हणाला.

आहे. आतां आपण, अज्ञातवासात आम्हांला कोणी ओळखू नये असा वर देण्याची कृपा करावी.”

धर्म “तथास्तु” म्हणाला व अंतर्धान पावला.

पांडवांनी अरणी ब्राह्मणाला देऊन त्याचा आशीर्वाद घेतला.

पांडवांचा वनवास संपला होता. बरोबर आलेल्या ब्राह्मणांचा निरोप घेऊन अज्ञातवासात कोणत्याही प्रकारचा त्रास होणार नाही, असा त्यांचा आशीर्वाद मिळविला. धौम्यमुनी म्हणाले—“युधिष्ठिरा! स्वतः इंद्राला अज्ञातवासात दिवस काढावे लागले होते. तुम्ही पण या विघ्न्यातून मुक्त रूप परत यात, असा मी आशीर्वाद देतो.”

त्यानंतर पांडव द्रौपदीसह दौम्यमुनीं-बरोबर एक कोस चालून गेले आणि त्यानंतर अज्ञातवासात कसा प्रवेश करायचा व काय काय करायचे, याविषयी त्यांनी गुप्तपणे परस्परांचा संस्पर्श व विचार घेतला.

शिवपुराण

[१४]

शंकराका तैथे नाही वक्ष पाहून पार्वती घाबरून गेली. तिने रुद्रगर्भास शंकराच्या शोधून काढण्यास आज्ञा केली. त्यांना शंकर गजामुराच्या हृदयातल्या शिवलिंगात निवास करीत असल्याचे कळले.

लगेच पार्वती विष्णूकडे वैकुण्ठलोकी गेली आणि म्हणाली—“दाद! तुझ्या वेदगुण्यांना गजामुरात आपल्या हृदयात लिखरूपे लपवून ठेवले आहे. तू काय भाटेल तो उपाय करून त्यांना कैलास लोकी घेऊन ये.”

विष्णूने पार्वतीला बीर दिला आणि शंकर कैलासलोकी परत येईपर्यंत गुणपतीच्या प्रधाताला बजावून सांगिले की कैलास लोक व या सवर्णि त्यांनी रक्षण करावे. नंतर विष्णू रुद्रगण व वीरभद्रांना बरोबर घेऊन ब्रह्मलोकी गेला. इंद्रादिकांना विष्णूने योजलेल्या

प्रयत्नांची माहिती कळली. ते रुद्रगणांचे रूप घेऊन त्यांच्याबरोबर क्षोभितपूरला आले. नंदीने नंदीबैलाचे रूप घेतले. इतरांनी नंदी बैलाबरोबर वाजे वाजवणारांचे आणि विष्णूने नंदीबैलाच्या यंत्राचे रूप घेतले. ते सर्व शिवस्तोत्र म्हणत वाजवीत नंदीबैलाला घेऊन क्षोभितपूराला शस्त्रांचाबोळांस हिडू लागले.

नंदीबैल लोक सांगतील असा याना डोलावतो व नाचतो खेळतो, हे ऐकून गजामुरा चकित झाला. त्याने आपल्या राज्यसभेत नंदीबैल घेऊन घायला सांगितले. नंदीबैल नाचू खेळू लागला व त्याला नाचवणारे शिवस्तोत्र म्हणू लागले. शिवस्तोत्र ऐकून गजामुराच्या हृदयातले शिवलिंग वादू लागले. त्यामुळे गजामुराच्या

चवथ्या वसपूजाबरोल गोष्ट

छातीत कळा येऊ लागला व श्वासोच्छ्वास सुद्धा बंद होवो की काय असे वाटू लागले. आपले मरण जवळ येऊन ठेपल्याचे त्याला कळले. म्हणून त्याने शोबट्या घाशा केला—

“हे सारे सदाशिव! माझे रक्षण कर!”

“गजामुरा! तुझा वंतकाल जवळ येऊन ठेपला आहे. बर माझून जे!” शंकर म्हणाला.

“माझ्या डोक्याची पूजा होत रहावी, माझे बर्मे तू धारण करावे आणि माझा पुनर्जन्माचा फेरा हुटेल असे बर जावे.” गजामुरा म्हणाला.

शंकराने ते तिन्ही बर गजामुराला दिले. उंबीर रूपे गजामुराने शंकराजवळ ख्याने,

जसा बर गजामुराला दऊन शंकर गजामुराच्या हृदयातून बाहेर आला.

त्यानंतर ब्रह्मा, विष्णू, इंद्र, नंदी आदिकांनी आपले पूर्व रूप धारण केले आणि शंकराला नमस्कार केला. तंतर रुद्रगणाला बरोबर घेऊन शंकर कैलास लोको परतला. शंकराने येथ्यापूर्वी पार्वतीकडे गजामुराचा दध करून परत येत असल्याचा निरीप पाठविला.

परंतु त्यापूर्वीच पार्वतीला ती बातमी कळली होती. म्हणून तिने न्हाऊन गूढ-देवांची पूजा करण्याचे ठरविले होते. यासाठी ती स्नानाला गेली तेव्हा तिने लक्ष्मीगणाधिपाना सांगून ठेवले होते की मी न्हायला जात आहे. माझ्या अनुज्ञेशिवाय कोणाला आत येऊ देऊ नका.

परंतु थोड्याच वेळात नंदी आदिक आणि रुद्रगण शंकराचा निरीप घेऊन आले आणि आत जाऊ लागले. तेव्हा लक्ष्मीगणाधिपतींनी त्यांना पार्वती स्नान करीत असल्याचे व कोणाला अनुज्ञेशिवाय आत न येऊ देण्यास सांगितले असल्याचे सांगितले आणि म्हणाले—“देवीची अद्भुत पिढ्याव्या-शिवाय आत जाता येणार नाही.”

“व्हा बाजूला, म्हणे अनुज्ञेशिवाय आत जाता येणार नाही! प्रत्यक्ष शंकर महा-देवांनी आज्ञा आहे. त्यांच्या आज्ञेना भंग

करण्याचा प्राप्ता निलोकात कोणाला आहे का?” असे सांगून रुद्रगण लक्ष्मीगणांची युद्धास तयार झाले, आरडाओरडा वाढू लागला.

ते ऐकून पार्वतीची एक सखी पार्वतीला म्हणाली—“ताई! लक्ष्मीगणांची रुद्रगण युद्ध करीत आहेत.”

रुद्रगणांच्या त्या उर्मटपणाचा पार्वतीला राग आला. तिने लक्ष्मीगणांच्या मबतोला देवगणास पाठविले. लक्ष्मीगण व देवगण दोघांनी मिळून रुद्रगणांना पिटाळून लावले. त्यांनी शंकराकडे आऊन त्या गोष्टीची तक्रार केली.

त्यावेळी तेथे नारद उपास्थित होता. तो म्हणाला—“पार्वतीच्या द्वारपालकांना

एवढा गर्व झाला आहे का? शंकराच्या आज्ञेची सुद्धा त्यांना फिकीर नाही?”

शंकर सेवकांना बखरी झालेले पाहून फार रागावला होता. नारदाच्या बोलण्याने त्याचा राग आतून वाढला. त्याने आपले विशूळ सोडले आणि लक्ष्मीगणांची तोंडी उडविली. आपल्या मुलांची झालेली ही स्थिती पाहून पार्वती शोक करू लागली.

आता पार्वतीच्या दारावर कोणी द्वारपालक नव्हता. म्हणून शंकर ब्रह्मा, विष्णू आदिकांना घेऊन बरी आला. तोंपयत पार्वतीचे स्नानादी संपले होते व ती वस्त्रालंकार धारण करून आली होती व आपल्या मुलांची ती स्थिती पाहून शोक करीत असली होती. म्हणून ती शंकराच्या

स्वागतास उठलीवेलील नाही. शंकर जवळ जाऊन तिची समजूत घालू लागला, पण पार्वतीने मान वर करूनदेखील त्याच्याकडे पाहिले नाही.

तेव्हा विष्णू पार्वतीला म्हणाला—“तार्द! शंकर गजामुराचा वध करून व त्रिलोकाला सुखी करून येत आहे आणि तू अशी रुसून रागावून का बसली आहेस? तुला कोणत्या गोष्टीचे दुःख आहे? मला सांग, मी काही करता आले तर करीन.”

पार्वती विष्णूला म्हणाली—“दाश! तुम्हा भेह्मणाने किताकावर मळ्या मुलांचा, लक्ष्मीगणांचा वध केला आहे. त्यांना जिवंत करून त्यांना मी जो अधिकार दिला होता तो दिला जात नाही तोंपर्यंत माझे दुःख दूर होणार नाही.”

ब्रह्मा, विष्णू व महेश तिघांनी त्या गोष्टीवर विचार केला. तेव्हा शंकराने गजामुराला दिलेला वर आठवला. त्याने त्याच्या ओक्पाचे पूजन व्हावे व त्याचे चर्म शंकराने ओढावे असा वर मागून घेतला

होता. म्हणून लक्ष्मीगणांच्या जाद्वरताचा देह मागविण्यात आला आणि गजामुराचे ओके मागवून ते त्या भंडावर ठेवण्यात आले. त्या बरोबर लक्ष्मीगणाधिपति जिवंत होऊन उभा राहला वणूकही शोनेतून आतांच जागा झाला. त्याने पार्वती व विष्णूला नमस्कार केला. त्यानंतर त्याच प्रमाणे बाकी वीस गणाधिपतींच्या घडावर हत्तीचे तेंडेंड बसविण्यात आले. ते सर्व जिवंत झाले. लक्ष्मीगण जिवंत झालेले पाहून पार्वतीला परमानंद झाला.

त्या वेळी विश्ववर्षी तामक उपब्रह्मा उठून म्हणाला—“हे शिवपार्वती! मी जय-लक्ष्मी आदिक आपल्या मुलींचा विवाह लक्ष्मीगणाधिपतीशी करावा म्हणतो.”

सर्वांना ती सूचना मान्य नाही. ब्रह्म-देवाने पौराहित्य केले आणि विश्वदर्शीच्या मुलींचा विवाह गणाधिपतीशी झाला. पण गणाधिपतींचा लक्ष्मीगणपती हा नायक होता आणि त्याच्या वस्तीचे तान जयलक्ष्मी होते.

१२४. सिनाय पर्वत

या पुरातन पर्वतावर मोबेतने जाणजे "वहा जावेन" (The commandments) एकीकारले होते. आजच्या क्लिष्टात शिष्टपत्नी जाणव घेतला होता. सिनाय पर्वत वाळवंटात आहे.

